

НОМО SCIENS

Издание на Съюза на учените в България
по проекта REGGAE, финансиран от Европейската комисия
в рамките на FP7 'Researchers Night 2007'

Брой
1
ISSN 1312 8884

УВАЖАЕМИ ЧИТАТЕЛЮ,

През 2006 г. в специалното издание на Съюза на учените в България - в "НОМО SCIENS", ви представихме портрети на български учени извън популярните стереотипи, както и поетични творби на хора на науката, анекдоти за учени и т.н. Постарахме се да ги покажем с техните човешки качества, житейски умения и творчески талант. Те са само малко част от българските учени, които са широко скроени, достойни хора, способни на лишения в името на науката, които заслужават доверието и признанието на обществото. Обещахме ви да направим всичко възможно да продължим това представяне и - както сами имате възможност да се убедите - удържахме на думата си! И тъй като и с тези имена не се изчерпва списъкът на българските учени, достойни да намерят място на страниците на в. "НОМО SCIENS", Съюзът на учените в България ви обещава да направи всичко възможно да го продължи и в други издания.

Защото учените не само разкриват тайните на нашето минало, създават знания и блага, които повишават качеството на живота на всички граждани, но и със своите изследвания прехвърлят мостове над времето и разстоянието. Те са сред духовните водачи на всеки цивилизован народ. Защото "ако само чрез една силна армия и чрез добри финанси българският народ ще може да осигури своето съществуване като политическа и икономическа единица, не по-малко вярно е, че само чрез умствено, нравствено и естетично възпитание този народ ще може да се преобразува окончателно вътрешно и ще си извоюва почетно място между ония народи, които, въпреки своята малочисленост, са ударили своя печат върху общочовешката цивилизация." (проф. Иван Д. Шишманов)

И ако днес България е официално част от голямото европейско семейство, то нека не забравяме, че сред българския интелектуален елит, приобщил страната ни към духовните ценности на Европа, са и българските учени!

Европейска нощ на учените 2007

София – Русе – Варна – Стара Загора –
Созопол – Пловдив – Кърджали – Казанлък
28 септември 2007 г.

През 2007 година Европейската комисия продължава инициативата за организиране в цяла Европа на Европейска нощ на учените.

Целта на всички прояви в Европа е да предизвикат широк интерес към учените и тяхната роля в обществото и в ежедневието на хората. Събитията ще дадат възможност на учените да са по-близко до хората, да участват в дискусии и общи забави и да се покажат с техните човешки качества, житейски умения и творчески талант.

В България, в рамките на проекта REGGAE (Researchers as Guides to Glory of Ancient Europe), консорциум от 5 университета – Софийски университет, Русенски университет, Тракийски университет и Техническите университети в София и Варна, съвместно с Клуб "Млади таланти" и със съдействието на Съюза на учените в България, организира редица събития на 28 септември в София, Русе, Варна, Стара Загора, Созопол, Пловдив, Кърджали и Казанлък, обединени от темите "История и археология", като акцентът ще варира според местоположението:

- Учените като водачи към праисторията и древната цивилизация на траките – в Стара Загора, Казанлък и Кърджали
- С учените назад във времето на гърците и римляните – в Созопол и Пловдив
- Русе – вратата на България към Европа – в Русе
- Учените разкриват военноисторическите традиции – във Варна
- Българските учени в Европейското изследователско пространство – в София
- Ателие на младите таланти – поредица от конкурси за млади хора.

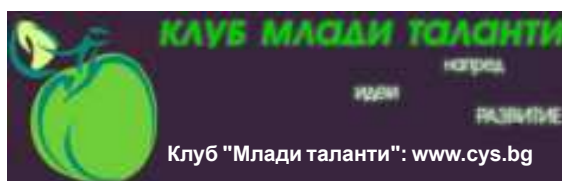
Програмата ще включва различни събития: Музикално-поетична вечер на учените, детска забава с учен, "научни кафенета", изложби, прожекции на филми за учени и др.

Участниците ще могат да се запознаят със специалните издания – вестник "Номо Sciens" (Съюз на учените в България) и "Ранно птиче в радиокомуникациите" – за д-р Петър Берон (НБУ).

Информация, снимки, рисунки, произведения на учени и др. ще бъдат публикувани на Интернет сайтовете на:

Проект REGGAE: <http://www-it.fmi.uni-sofia.bg/reggae/>

Клуб "Млади таланти": www.cys.bg

Портал за мобилност на учените
<http://www.era-careers-bg.net>

Софийски университет "Св. Климент Охридски"
Център по технологии на информационното общество
Тел.: (+359 2) 971 35 09, <http://www-it.fmi.uni-sofia.bg/cist/>

БЪЛГАРСКИ ШКОЛИ В НАУКАТА	2
„ФАМИЛИИТЕ“ В НАУКАТА	3
УЧЕНИ – ДАРИТЕЛИ	4
ОТКРИВАТЕЛИ	6
ПОРТРЕТИ ОТ ВЪЗРАЖДАНЕТО	7
ПОРТРЕТИ ОТ ДВА ВЕКА (XIX-XX)	8
ПОРТРЕТИ ОТ XX ВЕК	10
ЖЕНИ В НАУКАТА	17
МЛАДИТЕ В НАУКАТА	19
УЧЕНИ – СТИХОТВОРЦИ	23
КЪМ УЧЕНИТЕ – С УСМИВКА	24

Съдбата на Димитър Иванов (1894-1974) е благосклонна към научната му кариера, започнала през 1920 г., когато става асистент по неорганична и аналитична химия при проф. Захари Караогланов. Пътят му е възходящ – от успех към успех. В продължение на 12 години той спечелва 3 конкурса за стипендии, които му дават достъп до френската наука. Дипломира се като инженер-химик в Нанси, Франция (1922), а през следващата година защитава докторат по органична химия при един от изтъкнатите по това време специалисти по стереохимия – проф. Г. Вавон. В съавторство с него е и първият му научен труд, публикуван в *Comptes rendus de l'Academie des Sciences Paris*. Навлиза в химията на органомгнезиевите съединения, която определя като област на своите научни изследвания.

През 1926 г. Димитър Иванов печели конкурс за доцент по органична химия в катедрата на проф. Пенчо Райков. Същата година той получава и стипендия на Рокфелеровата фондация. Стипендиантите на тази фондация могат да работят където и върху каквито въпроси пожелаят. Проф. Виктор Гриняр, Нобелов лауреат по химия за 1912 г., пише изключително ласкав отзив по повод на една от ранните научни публикации на Димитър Иванов. Получавайки Рокфелеровата стипендия, Димитър Иванов без колебание избира лабораторията на Виктор Гриняр. Французинът приема младия българин с думите: *“Тук бяха открити магnezиевите реактиви, желая Ви от сърце Ви да отидете по-нататък”*. Така се поставя началото на едно полезно сътрудничество, продължило дълги години.

След тази солидна подготовка Иванов се връща в София и поема задълженията си като доцент в Катедрата по органична химия. През 1929 г. е повишен в из-

АКАДЕМИК ДИМИТЪР ИВАНОВ – СЪЗДАТЕЛЯТ НА ШКОЛАТА ПО ОРГАНИЧНА ХИМИЯ

Ст.н.с. д-р Венелин Енчев,
секция „Химия и фармация” към СУБ

вънреден професор. В началото работи сам и публикува няколко статии върху органомгнезиеви съединения. Възникват нови и перспективни идеи, в решаването на които се включват като докторанти млади химици. Заедно със своя първи докторант Александър Спасов, Димитър Иванов създава първия *полифункционален органометален реактив* и през 1931 г. Двамата описват в статия, публикувана в *Bulletin de la Societe chimique de France*, начина за получаване на реактивите, известни в научната литература като *„реактиви на Иванов”*. През същата година Иванов и Спасов откриват реакцията, която по-късно ще бъде наречена от американския учен Цицерман *„реакция на Иванов”*. През следващата - 1932 г., Димитър Иванов получава почетното звание “Лауреат на Френската академия на науките”.

Научната дейност на Димитър Иванов е в две основни области: органичен синтез и химия на органичните природни продукти. Най-значителните постижения в научното му творчество са в областта на органомгнезиевите и органолигиевите съединения. Творчески пречупил опита на френската школа в тази област, той може да се смята за създател на нова за науката група органомгнезиеви съединения, на-

речени от американския учен Ф. Бликке *„реактиви на Иванов”*. На основата на „реактивите на Иванов”, Бликке патентова редица лечебни препарати. С повече от 15 свои сътрудници Димитър Иванов продължава да работи върху органомгнезиеви комплекси още почти 40 години - практически до края на живота си, и отпечатва в тази област над 40 научни статии. Така той създава в България *„школа на Иванов”*. Много от участниците в нея стават по-късно известни учени химици-органици. Междувременно изследванията на Иванов са подети и от реномирани лаборатории във Франция и в САЩ. Всичко това води до естествената поява на названията *„реактиви на Иванов”* и *„реакция на Иванов”* в книгата на А. Шъри *„Имени реакции в органичната химия”*. Тези названия обобщават голямото научно дело на българския учен.

След като навършва 55 години, Димитър Иванов насочва своите научни интереси към химията на органичните природни продукти. Тук се проявява голямата му ерудиция и поглед в бъдещето. Той работи буквално до последната година от живота си върху изследването на състава на българските етерични масла - розово, лавандулово, ментово, босилеково, здравецово и др. Подобрена е тех-

нологията за получаване на розово масло, открити са редица нови компоненти в него, между тях и нови химични съединения. Професорът конструира оригинален апарат за определяне на края на розоварния процес. Това е апаратът с името на Иванов. Той е пионер в българската химия по въвеждане на системни химични и технологични изследвания на етеричните масла с модерни за времето си методи. Особено внимание заслужават изследванията на здравецовото масло, на което нашата страна е монополен производител. Заедно с Илия Огнянов и чешки учени от школата на Шром и Хероут, Димитър Иванов доказва, че кристалният компонент на маслото представлява ненаситен десетатомен цикличен кетон. С това се поставя началото на много интензивни изследвания, свързани с разнообразни трансформации на тази структура, издигнали високо авторитета на нашата школа по химия на природните съединения.

Докато проучванията върху българските ароматични растения и техните продукти става с личното участие на Димитър Иванов, то изследванията върху други органични природни съединения се осъществява от многобройните му сътрудници и ученици. Започва изследване на биологично активни вещества в лечебните растения. Заслугата на Иванов е, че успява да прозре перспективността на проучванията върху българските природни органични вещества за нашата наука и практиката. В крайна сметка българската химия на природните органични вещества получава международно признание. Резултат от високата оценка на ЮНЕСКО е създаването на Център по фитохимия към Института по органична химия при БАН.

Проф. Иванов е избран за член-кореспондент на БАН през 1948 г. а през 1961 г. - за академик.

Проф. Параскев Стоянов (1871-1940) е един от неоспоримите корифеи на българската хирургия - тези възвисени, сякаш нереални хора, които биха представлявали чест за всяка нация! В тогавашните условия на почти примитивни инструменти, без помощта на съвременната електронна видеотехника, на мощни антибиотици, антикоагуланти и други неоченими технически и фармацевтични средства, те вършат буквално чудеса с пациентите си и приживе стават легенди...

Параскев Стоянов, родом от Гюргево (баща му е сподвижник на хъшовете, майка му е австрийка), е един от най-колоритните български лекари въобще. Той е създател на Катедрата по пропедевтика на хирургичните болести (т.нар. „Школа Първа хирургия”), на университетското обучение и учебната хирургична литература, както и на слънце-, море- и калолечението у нас, на Морския детски костно-ставен са-

ШКОЛАТА НА ХИРУРГА ПРОФЕСОР ПАРАСКЕВ СТОЯНОВ

Проф. д-р Дамян Дамянов, дмн,
д-р Тотко Найденов

наториум (затова се смята за родоначалник на съвременната българска рехабилитация и на българската морелечебна и физиотерапевтична школа), на Варненския Аквариум, на Българското хирургично дружество.

Той е и първият български алпинист. Полиглот (служи си с 11 езика!), с лекота следва медицина в Париж, Женева, Букурещ и Вюрцбург. При завръщането си в България отказва назначение в Александровската болница, защото смята, че в провинцията ще бъ-

де по-близо до народа, и отива в Ловеч. В следващите две години специализира хирургия и урология последователно в Париж, Берлин, Хайделберг, Лайпциг, Лозана, Берн, Виена и Букурещ. Върнал се в България, работи последователно в Русе, Ловеч (където излизат няколко негови краеведски книги, най-важната от които е „Ловеч като столица на Васил Левски), Плевен, Варна.

През войните е началник на военнополови болници. На 10 юни 1918 г. е избран и одобрен

от Академическия съвет за първия наш професор по хирургия. Сбъдва се мечтата му: *„да обучавам хиляди ръце за хирургична работа”*. Изнася и лекции по анатомия. Тъй като все пак никой у нас няма опит в преподавателската работа, бива командирован за придобиване на опит в 24 катедри в Италия, Швейцария, Германия, Чехия и Австрия, откъдето *„взех всичко, което смятах за най-доброто и което приляга за нашите условия.”* Издава учебниците си: *„Обща хирургия”*, *„Специална хирургия”*, *„Оперативна медицина”*, *„Хирургична диагностика и семиотика”*, *„Ръководство по анатомия”*, както и книга за историята на българската хирургия. Преподава от един до три часа дневно, оперира, лично води също ежедневните упражнения със студентите, изпитва ги, пише книги и статии (76 труда) за български и най-различни европейски

продължение от стр. 2

списания. Кога почива, кога спи?

На 69 години го сполетява мозъчният инсулт...

Остава създадената от проф. Параскев Стоянов школа в „Първа хирургия“ (днес тя справедливо

носи името му): неговите достойни ученици - професорите - ръководители на катедри Гочо Москов, Георги Капитанов, Бойчо Бойчев (патриархът на българската ортопедия и травматология, създател на школа в това направление), Марин Петров, Антон Чер-

венатов - все имена и дела, пред които се застава мирно и с благоговение; десетки други професори, доценти и лекари, които са свързани с една нишка: любов и преданост към болния, чистота в колегиалните взаимоотношения, висока ерудиция и интелект!

(Из „Книга за българската хирургия“ от проф. Д. Дамьянов и д-р Т. Найденов. Изд. в. „Български лекар“, София, 2006)

"ФАМИЛИИТЕ" В НАУКАТА

ГОЛЯМАТА ФАМИЛИЯ ФОЛ: ЕНЕРГИЯТА НА ИНТЕЛЕКТА

Д-р Велиана Христова

Човекът е ум, емоции, воля и нравственост, каза проф. Александър Фол в едно интервю за БНР преди 6 години. Ако го перифразираме - човекът е безсмъртна енергия на интелекта, която идва от другаде и отива другаде. Откъде и закъде? Откъде и как един човек се превръща в много голям учен, в създател на цяла наука тракология, успял да убеди света, че траките са самостоятелна цивилизация **редом с** елинската, а не в нея? Откъде идва интелектът? От фамилията, която неговият баща си е избрал за псевдоним и е узаконил чрез „Държавен вестник“ - фамилията, повтаряща името на добрия митологичен кентавър Фол, който дотолкова е впечатлил писателя и режисьора Николай Тодоров, та е станал негово второ аз, превръщайки го в Николай Фол? Или от прощъпулника на малкия Александър Фол на сцената в ролята на сина на Вилхелм Тел? Бъдещият проф. Фол, който е кръстен на приятеля на баща си Александър Балабанов, а кръстник му е бъдещият патриарх Кирил! От онази вечно неосъществена мечта на големия музикант или на големия писател, какъвто би станал може би Александър Фол, ако не бе станал учен?

Цялата съдба на предците и на семейството на Александър Фол е свързана с литературата и музиката, с изкуствата и артистизма. Едно натрупване на емоции, на познания, на воля и нравственост, довело до родов начин на поведение, който според самия проф. Александър Фол е смисълът на културата. Къде е началото? В пращадото Георги Софийски - строителят, издигнал знаменитата камбанария на Горната черква в Берковица? А може би в дядото по майчина линия Христо Бояджиев - един от първите 10 архитекти в България, завършил два пъти архитектура - в Прага и в Дрезден, построил Транспортната болница в София и старата гимназия в Русе? Или в продължителя на традицията - вуйчото Иван Бояджиев, известният

художник, първият български импресионист, който също е завършил архитектура, но и живопис, в Карлсруе, Германия. И както се знае в рода - прекрасен цигулар.

Всъщност страстта към музиката у Александър Фол върви и по бащина линия. Дядо му Тодор - бащата на Николай Фол, създава в Берковица първия в България църковен хор и първия самодееен театрален колектив от учители. Бил е учител, режисьор и актьор. Интересното е, че заедно с жена си Николина е получил стипендия да учат в Женева - той цигулка, тя - медицина. Заминаването се проваля. Техният син Николай се ражда през 1899 г. в Берковица. Името на Николай Фол, големия писател, драматург и режисьор, тясно свързан с кипящия кръг на Смирненски, Елин Пелин, Гео Милев, Александър Балабанов, Жендов, днес незаслужено тъне в забрава. Той учи режисура и драматургия в Германия при знаменити за времето си режисьори в Лесинговия университет в Берлин. Връща се в България, издава заедно със Смирненски в. „Маскарад“, сътрудничи на множество издания, пише пиеси и книги, превежда и поставя за пръв път Брехт на сцена в България - музикъла „Опера за три гроша“, изпреварил с много години времето си като постановка, сценография и джазов съпровод. Николай Фол създава в годините две детски театрални школи в България, негов ученик е бил дори любимият на много поколе-

ния актьор Григор Вачков.

Детството на малкия Сашо Фол преминава сред театралните кулиси в Пловдив, Варна, Сливен, Пазарджик, Русе, Габрово, Плевен, Бургас, Враца. Невероятна жена е била и майката - Вера Бояджиева-Фол, сестра на Иван Бояджиев. Българистка и писателка, свири на пиано, шие театралните костюми за детските постановки, сътрудничи на вестници, владее немски и френски. Тя е сред основателките на Съюза на писателките в България, майстор на пътеписа. През 1930 г. посещава Египет и написва известния пътепис „До Египет“. Изнесла е 232 сказки за учителки, за жените и майките на известни дейци на България. Не е изненада, че младият Сашо Фол започва да композира, ученик е на Димитър Ненов. Пише дори детската опера „Йо-хо-хо“. А после... записва да учи история в Софийския университет. И става това, което бе проф. Александър Фол - ерудит, историк, траколог, философ на историята, министър, строител на България и на нейната култура, сиреч на нейното поведение като общност. Учителят с голяма буква. Човекът с харизма.

Трябва човек да проследи родословието, за да разбере, че културата наистина е тип поведение и можем да проследим изграждането на този тип поведение, който превръща един цял род в интелигенция. А накъде ще отиде енергията на интелекта? Няма случайни неща. Дъщерята на проф. Фол

и известната траколожка доц. Валерия Фол - Александра, прохожда в истинския смисъл на думата с две неща - немски и пиано. Когато е на 3 годинки и половина, се разбира, че има абсолютен музикален слух. Като малко дете печели първия Национален конкурс за пианисти „Д. Ненов“. Завършва предсрочно музикалното училище, след това учи за бакалавър в Държавната музикална академия композиция и пиано. На 18 години изпраща документите си и своя композиция в световноизвестния музикален център „Тангалууд“ в САЩ, където всяка година се прави голям музикален фестивал и се подбират шестима млади композитори от цял свят, на които се предоставя стипендия. Александра става първият български композитор, приет в Тангалууд. След два месеца се връща в България и получава писмо с покана да учи за бакалавър с пълна стипендия в музикалния департамент на Бостънския университет. Завършва с най-високото отличие на университета. След това е приета в едно от най-престижните музикални училища в света - „Ийстън скул оф мюзик“ в Рочестър, където става магистър. Продължава за докторска степен в университета „Магил“ в Монреал - Канада, където в момента е с една от трите най-високи стипендии. На 1 март 2007 г. - в деня на първата годишнина от земната кончина на Александър Фол, в зала „България“ бе изпълнен „Реквием“ от Александра Фол, който тя написа за баща си. През това лято тя заби българското флагче в паното на Тангалууд, където отново бе поканена сред 6-те избрани композитори в света, като получи специална стипендия на името на световноизвестния композитор и диригент Леонард Бърнстейн. А музикалният фестивал бе открит с нейната „Пиеса за фанфар“. Властите на Тангалууд ѝ бяха поръчали да напише музиката за откриването. И тя я написа - безсмъртната енергия на духа, която звучи в музиката!

ДЪЛГАТА ПАМЕТ НА РОДА БОНЧЕВИ

Таня Петрова

Източниците за миналото на рода Бончеви са пожълтели писма, снимки, покани за сватби и именни дни, Софрониевата книга (в полето на която се отбелязвали най-важните събития в семейството), както и търговски тефтери от XVIII и XIX в. Съхраняват се от химика Панайот Бончев - вторият академик в големия род.

Най-далечните родоначалници, документираны в архива на

Бончеви, са Драган (1732-1817) и Мария, любовта между които ражда 7 чедра. Колко деца са се появили междуременно до внука им

Бончо през 1837 г. не е ясно. От него идва името на рода и установяването му в Жеравна покрай момата от видна местна фамилия

Кера Бабаджаква. Освен за личните си работи, десетилетия наред мъжете Бончеви се грижат и за обществените дела в Жеравна. Те са били сред църковните настоятели и са имали честта да са погребани в двора на църквата. Двама от четиримата снове на Бончо и Кера полагат основите на две традиции в рода - да ражда военни и учени.

продължава на стр. 4

продължение от стр. 3

Тук идва мястото на Георги Бончев (1866-1955) - първият българин, защитил докторска степен в Загребския университет (1893), където е бил изпратен от министър Шишманов като първенец на Априловската гимназия в Габрово. Ето как хърватският вестник „Обзор“ отбелязва това събитие: *„Днес в нашия университет се състоя промоция за доктор по философия на брата българин, г. Георги Бончев, много даровита и ценена сила. Науките свои той завърши в нашия университет и със своето усърдие и жажда за знания бе особено драг на учителя си, покойния д-р Пилар. Г. Бончев му беше дълго време асистент и под негов надзор преподаваше в последно време геология и минералогия в нашия университет. Честито на нашата посестрима България за тази способна и всестранно развита сила“*. Само 2 години по-късно той вече е доцент на Висшето училище (днес Софийски университет), после академик в Българското книжовно дружество (днес БАН), после ректор, основател на дружества, основател и пръв директор на Геологическия институт при БАН, и още...

Г. Бончев е сред основоположниците на минералогията и петрографията в България. *„Нямаше кътче в България, което дядо Гого да не бе посетил. Почина на 89 години, а спря до ходи чак като стана на 81. Дотогава всяка година през месец май той взимаше един асистент със себе си, един катър и едни дисаги, които са останали от неговия дядо - Никола, те се пазят в Жеравна, и с тях обикаляше България да събира проби и да прави описания - разказва потомъ-*

кът му акад. Панайот Бончев.

Странстванията на проф. Г. Бончев довеждат до създаването на първата минераложка карта на България. Заедно със съвипусника си и приятел от Загреб - известният геолог Георги Златарски, по-късно създават и първите геоложки карти. Професионалният живот на акад. Г. Бончев е свързан и с 4 дружества, на 3 от които той е основател - геологическото, пещерното и природоизпитателното. Наред с това заради интереса си към старините Бончев е поканен и за член на историческото дружество.

Г. Бончев се изявява активно и на другото почетно за фамилията поприще - военното. За този период от живота му разказва в посветената на него книга акад. Иван Костов. Бончев се включва в три войни - Балканската, Междусъюзническата и Първата световна, въпреки че като професор има право да бъде освободен от участие в тях. За това той е удостоен с военен кръст и народен орден с военна лента.

Доколко важен е приносът му за развитието на минералогията и у нас, и в чужбина, онагледява следната интересна случка, сполетяла преди 25 години академичния му наследник Панайот Бончев. През 1981 г. Панайот - по това време професор по химия в Софийския университет, получава престижното отличие от университета в Лайпциг да ръководи знаменитата катедра на Вилхелм Оствалд - един от най-големите химици на XIX век, след чиято смърт университетът решава да запази мястото незаето и всяка година да избира професор от чужбина с големи заслуги в химията. Още на представянето си пред Академичния съвет в Лайпциг Бончев се сдобива с ценна наход-

ка за фамилната история - новината, че на дядо му Георги е кръстен цял минерал. Той разучава минерала „бончевит“ още на идния ден.

Братът на акад. Г. Бончев - Никола, се оженва за Зара Събева - сестра на майката на Йордан Йовков. По тази линия е и роднинската връзка между Бончеви и семейството на Йордан Йовков. Синът им Бончо е баща на Зорка Бончева, професор от ВХТИ - София. Вторият син Ранко е баща на академик Панайот Бончев и на Николай Бончев - също химик, технически директор на фабриката „Хемус“.

Заслужава интерес и академичната биография на Панайот Бончев. Тя включва два заместник-ректорски мандата в СУ, много години начело на катедра в Химическия факултет, 178 научни статии (предимно в международни списания), авторство и съавторство на специализирани книги, 11 авторски свидетелства и патенти, над 1500 цитирания в световната научна литература. Още в началото на кариерата си П. Бончев създава научна школа в ново за страната ни направление - каталитичен анализ, която се счита за една от водещите в света. По-късно той създава и утвърдената българска школа в областта на координационната и биокоординационната химия.

Третият син - Георги, дава на БАН още един член-кореспондент - химикът-теоретик Данаил Бончев, сега работещ в Center for the Study of Biological Complexity, Virginia Commonwealth University, Richmond. В създадената от него през 1984 г. Лаборатория по математична химия и химична информатика в Университета „Проф. д-р Ас. Златаров“ - Бургас, днес се разработва компютъ-

рен дизайн на биологично активни вещества с цел откриване на рискови замърсители с биологично действие, представляващи интерес в процеса на опазване на околната среда.

Във фамилната история на Бончеви твърдо място са заели и двама от братята на Зара Събева - Сава и Васил. Сава Събев печели три кръста за храброст от Сръбско-българската война на крехката 18-годишна възраст, но по думите на акад. П. Бончев така се е ужасил от войната, „че след края й категорично отказва да учи в чужбина във военно училище“, разказва Панайот Бончев. С военни и обществени почести е покрит и Васил Ранков - изпратен от българската армия да завърши най-престижното по това време техническо училище в Русия - Николаевската инженерна академия. Впоследствие той специализира една година и във Френската академия. Името му и до днес стои на почетната плоча пред читалището в Жеравна - построено и обзаведено изцяло от него, с театрален салон и доставена с книгите библиотека.

Фамилия Бончеви бележи успех и на нетрадиционен тепих - спора между българската и руската наука за произхода на азбуката. Специализирайки химия в Киев, Панайот Бончев случайно разбира, че местен учен ще изнася лекция за руския произход на азбуката. Химикът решава да се бори и измолва разрешение да изнесе доклад успоредно с руснака. Дълги часове са работили приятелите на акад. Бончев в България, за да му осигурят копия на ключовите документи и дипозитиви в Киев. Диспутът продължава 6 часа на 22 май 1964 г. и приключва с пълно поражение за руския произход на азбуката!

УЧЕНИ – ДАРИТЕЛИ

АКАД. СТЕФАН МЛАДЕНОВ – ДАРИТЕЛЯТ НА БАН

**Емилия Момчилова,
Централна библиотека на БАН**

тото ѝ назначение и да се благодари на г-н Ст. Младенов. Всъщност, дарението, което прави акад. Младенов, надхвърля споменатата цифра и възлиза на внушителната сума от 140 000 златни лева, която също е документирана – факти, които говорят за неговото високо морално кредо като човек и учен.

Блестящ интелектуалец, отличаващ се с изключителна прецизност и обективност в научните изследвания, акад. Младенов е феномен, владеещ над 20 езика – латински, старогръцки и съвременен гръцки, немски, френски, английски, италиански, както и це-

лия спектър от славянски езици. Той чете и редица специални лекции по староиндийски език, по готски и старовисоконемски, по морфология на гръцкия език, по полски, чешки и пр. От ползреността му на учен не убягват дори и тайните езици. В своите научни публикации Стефан Младенов третира въпроси не само от областта на българската диалектология, но и въпроси на сравнителното езикознание и на някои индоевропейски езици, като албански, персийски, литовски, арменски и др., а така също и на тюркските езици.

Още приживе той е признат в

България и в чужбина за един от най-видните представители на българското, индоевропейското и общото езикознание. Неговото колосално книжовно наследство, включващо над 1100 публикации в областта на диалектологията, етимологията, лексикологията, историческата граматика, историята на българския език, сравнителното и общото езикознание, както и по литературно-исторически въпроси и пр., не е загубило своята актуалност и днес. Няма област в езикознанието, която да не е била предмет на изследване от акад. Младенов. В този бегъл преглед не можем да отминем една от ранните му публикации в областта на българското и славянското езикознание, студията „Старите германски елементи в славянските езици“, в която той убедително доказва, че в славянските езици има заемки от немски, но те са значително по-

продължава на стр. 5

продължение от стр. 4

малко, отколкото изтъкват немските езиковеди. А този факт е от изключително значение за вярното оценяване на старата славянска култура. Студията има международен отзвук и утвърждава Стефан Младенов като задълбочен и обективен учен в областта на славянското езикознание, още в зората на неговата научноизследователска дейност. Публикациите му се издават както в България, така и в чужбина. Сред най-значимите му трудове са "Увод в общото езикознание" (1927), "Български тълковен речник на съвременния народен и книжовен език. Т. 1. А-К" (1930-1951), монографията "Geschichte der bulgarischen Sprache. Mit einer Karte" (1929) – донесла световна известност на своя автор, "Речник на чуждите думи в българския език с обяснение за произхода и състава им" (1932), "Етимологически и правописен речник на българския книжовен език" (1941).

Стефан Младенов е желан участник във всеки световен лин-

гвистичен конгрес. Като делегат на Първия славистичен конгрес в Прага (1929) поставя въпроса за точното наименование на Кирило-Методиевския език.

Повече от 30 години той преподава в Софийския университет, като доцент (1910) и професор (от 1916), завеждащ Катедрата по общо, сравнително и индоевропейско езикознание, и подготвя стотици бъдещи изследователи и строители на българската езикова съкровищница.

Богатият личен архивен фонд на акад. Стефан Младенов се съхранява в Научния архив на БАН. Той съдържа ценни материали от научен, справочен и биографичен характер, обхващащи периода от 1898 до 1963 г. и включва общо 1385 архивни единици. Силно впечатлява разделът с кореспонденцията на акад. Младенов, включващ не само преписка с неговото семейство, но и с най-видните представители на българската интелигенция, както и с учени от цял свят и с много чуждестранни академии, библиотеки, дружества, издателства, книжарници и пр. Специа-

лизиант на едни от най-големите слависти и българисти на своето време (Ягич и Иречек във Виена, Бодуен де Куртене, Соболевски, Лавров, Волтер и Булич в Петербург, Нидерле, Поливка, Зубати и Пастърнек. в Прага), до края на жизнения си път акад. Младенов остава свързан с тях чрез магията на духовното родство, общите научни интереси, взаимоотношението и приятелството. Много дълъг е списъкът на личностите, с които той е общувал, както много дълъг е и списъкът на неговите публикации, но те ни помагат да си представим необятността на неговия духовен свят като човек и учен. С присъщата си скромност, акад. Младенов заявява: "В сравнение с това, което е трябвало да извърша за половин век, аз съм направил извънредно малко! Езикознанието е твърде обширна дисциплина и нашият български език заема не последно място в реда на човешките езици."

Ерудит, с необикновена работоспособност, с феноменални способности, отличаващ се с изключителна обективност в науч-

ното изследване и с високо гражданско съзнание, акад. Младенов ни завеща колосално научно дело – стотици страници, посветени на езикознанието, което той издигна на нов етап. Неговите научни и научно-приложни публикации са трибуна, от която той изрича своето "символ верую", посветено на "езика свещен на... [нашите - бел. авт.] деди". Акад. Стефан Младенов съумя да покаже пред света колко "хубост, мощ се крие" в гъвкавата и звънлива българска реч, "от руйни тонове какъв разкош, какъв размах и израсност жива". И дали безсмъртното Вазово стихотворение "Българският език", написано през 1883 г. – три години след раждането му, не го обвързва с невидимите нишки на кармата - в случая езикознанието, станало негово вдъхновение, на което акад. Младенов посвети живота си. Роден в малка България, но надхвърлил границите ѝ с мащабите и стойността на своето научно дело, Стефан Младенов трайно присъства не само в европейското, но и в световното изследователско пространство. Достойно ест!

Удоволствие е за мен да споделя в уважаваното от мен издание на Съюза на учените в България "HOMO SCIENS" свои спомени и размисли за моя учител - достигналия столетие наш учен чл.-кор. проф. Генчо Д. Пиръов (24.11.1901-31.12.2001), макар и в определения ми неголям обем.

Както съм посочвал и друг път, познавам проф. Генчо Пиръов след приемането ми в Софийския университет, или отпреди над половин век, когато като студенти по педагогика през учебните 1955-1956 и 1956-1957 години ни четеше системни курсове по детска и педагогическа психология. Определено може да се каже, че тогава, когато де юре беше отричана у нас педологията като наука, конкретната необходимост от съюза между психологията и педагогиката се осъзнаваше и осигуряваше като една от най-съществените прояви и защита на синтетичното човекознание в аспект на образованието и възпитанието на детето – именно чрез това, което ни даваше и на което най-вече ни учеше проф. Генчо Пиръов.

Член-кор. Генчо Пиръов е един от най-бележитите български учени на психолого-педагогическия фронт, признат в класификация на полски учени още приживе сред 20-те видни психолози на ХХ век. Въпреки превратностите на времето, в което живя, той не само създаде огромно творчество в областта на детската, педагогическата и експерименталната психология, на психологията на личността, на творчеството и др., както и в областта на педагогиката, респ. на теоретико-методологическите и психологическите проблеми на възпитанието,

ЧЛ.-КОР. ГЕНЧО Д. ПИРЪОВ – СТОЛЕТНИКЪТ УЧЕН-ХУМАНИСТ

Чл.-кор. Любен Димитров,
секция "Педагогика и психология" към СУБ

образованието и обучението, но и съхрани и разви по-нататък своето високо хуманно психолого-педагогическо кредо.

Негов първоучител бе гениалният руски писател и педагог Лев Николаевич Толстой, на когото посвети в годината на столетието си своята последна книга. Негови учители са и двамата най-видни американски психолози и педагози на ХХ век - Едуард Торндайк и Джон Дюи, при които е бил на специализация. Той поддържаше най-близки творчески контакти и приятелство с такива изтъкнати чуждестранни учени като Б. Г. Ананиев, А. Р. Лурия, А. А. Смирнов, А. Н. Леонтиев, Ф. Кликс, А. Г. Ковальов, А. В. Петровски, Д. Ковач и др. Оставайки верен продължител на истините на своите български учители и предци като М. Герасков, Хр. Негенцов, П. Цонев, Д. Кацаров и др., той същевременно внесе свой оригинален принос в съответните основни научни области, на които се посвети, като подаде ръка и щедро подкрепи редица свои ученици и колеги.

Искрено съм признателен на чл.-кор. Генчо Пиръов за морал-

ната опора и научната подкрепа, която заедно с някои други учени като проф. дпн Ж. Атанасов ми оказа през втората половина на 70-те години на миналия век, когато, влизайки в разлики с някои официални постановления у нас, отстоявах тезата в дисертацията си за "доктор на педагогическите науки", че при младия човек в системата на образованието следва още от самото начало да се полагат основите за развитие като цялостна, всеотдайна и хармонична личност, а не да се прилага количествен подход към него, като първо се формира многостранно, а след това всеотдайна и хармонично. Много съм му признателен също така за съпричастността и оказаната ми подкрепа при защитаването на тезата, че художествената заложба, макар и в различна степен и в различни направления, е присъща и адекватно на тях може да се развива у всеки нормално роден индивид, представител на вида *Homo sapiens*, а не само при отделни човешки индивиди на този вид. Всичко това аз приемам и разглеждам като израз на научна доблест и проява на неговия дъл-

бок и последователен хуманизъм, който изцяло пронизва психолого-педагогическото му верую, защитено от него с достатъчно убедителни факти и данни – и на емпирично, и на теоретично равнище.

Чл.-кор. проф. Г. Пиръов е учен-хуманист, човек с възвишени нравни и характер, последователен трезвеник и типичен привърженик на природосъобразния начин на живот. Дарител е (по притежавана негова официална документация) на значителни парични средства за Държавния фонд "13 века България" и за СУ "Св. Климент Охридски" по случай 100-годишнината му (1988); за детски градини, начални училища и гимназията в родния си град Казанлък; за библиотеката и детската музикална школа при читалище "Искра" в родния си град; за пострадали от земетресението гр. Стражица и др. Дарил е също стотици томове научна литература за библиотеките на Института по психология при БАН и на двата педагогически факултета на СУ "Св. Климент Охридски".

Чл.-кор. Генчо Д. Пиръов живя точно 100 години, един месец и една седмица и е награден с най-високото ни държавно отличие – орден "Стара планина" I степен. Виталната сила на неговото дълголетие се дължи на интелектуалния творчески труд до последните дни от живота му, резултат от който са близо 1000 публикации, от които около 60 монографии, студии, учебници и други книги. Повечето от тях, чрез своята дълбока научна същност, са и ще останат и в бъдеще с непродуктивна значимост.

Преди година работих върху една изложба – “Българска следа в науката”. Изправена бях пред въпроса имената на кои български учени да включа в нея. Исках това да са имена на хора, оставили трайна диря не само в българската, но и в световната наука. Безспорен факт е, че България (освен с розите, спортистите си и “чадъра” на тайните служби) е известна на широката световна общественост с киселото си мляко и нивалина. Този високоефективен лекарствен препарат против детски паралич отдавна е получил международно признание. Неговият изобретател обаче е неизвестен не само на международната общност, но и на нашата. Твърде малко и твърде оскъдни са данните, които успях да намеря за него, но продължавам да съм дълбоко убедена, че чрез нивалина проф. д-р Димитър Пасков е заслужил честта да не бъде забравен от поколенията.

Оригиналният продукт от растителен произход е създаден през 1956 г. и се произвежда чрез екстракция от листата и цветовете на блатното кокиче. Това е един

ПРОФ. Д-Р ДИМИТЪР ПАСКОВ – ДРУГОТО ИМЕ НА НИВАЛИНА

Люба Дашовска, гл. уредник в НПТМ

уникален препарат за лечение на полиомиелит, церебрална парализа, неврологични заболявания, засягащи централната и периферната нервни системи, като освен това намира приложение и в лечението на деменции от Алцхаймеров тип.

Създателят му Димитър Пасков е роден през 1914 г. в с. Горно Броди (Гърция). Той е един от основоположниците на съвременната българска експериментална фармакология и най-достойният продължител на делото на проф. д-р Петър Николов – първият български учен, работил в областта на експерименталната фармакология и токсикология. През 1935 г. частният доцент д-р Петър Николов чете встъпителната си лек-

ция “Нашите народни средства”, в която подчертава: “Трябва да припомним, че научната медицина се е развила от народната” и прави за първи път задълбочен анализ на голямото богатство на нашия народ, на наречената от него “народна фармакопея”.

Неговият ученик и последовател Димитър Пасков като млад лекар участва в двете фази на Отечествената война. После е научен сътрудник в БАН, а след това ръководи научноизследователската група в Химико-фармацевтичния комбинат – София. Специализира в Ленинград под ръководството на световноизвестния руски фармаколог С. В. Аничков. Доктор на медицинските науки е от 1959 г., от 1961 г. е професор,

в периода 1963-1977 г. е ръководител на Катедрата по фармакология при ВМИ – София.

Димитър Пасков е един от основателите и пръв председател на Научното медицинско дружество по фармакология. Член е на Международната организация по изучаване на мозъка.

Научноизследователската му дейност е насочена към фармакологията на нервната, сърдечно-съдовата и храносмилателната система с цел създаване на нови лекарствени средства от растителен и синтетичен произход. Автор е на 20 изобретения и лекарствени форми, 2 рационализации и около 140 научни публикации, съобщения, учебници и справочници. Неговата монография “Нивалин” е преведена и издадена в Италия. Съвместно с проф. д-р Д. Пейчев издава учебник по фармакология, претърпял няколко издания.

Въввежда голям брой експериментални методики у нас, създава просперираща научна школа от български фармаколози. Ръководител е на повече от 12 аспиранти, успешно защитили кандидатски дисертации.

Милиарди хора по света отчитат времето с дигитален часовник. Но колцина от тях знаят, че неговият създател е българин и носи името Петър Петров?

Считан за един от най-продуктивните изобретатели през втората половина на ХХ в., той е роден през 1920 г. в пловдивското село Брестовица в семейството на свещеник. Постъпва във Френския Чуждестранен легион през 1939 г. През 1940 г. е заловен от германските войски, защитавайки линията Мажино. Изпратен е в немски военнопленнически лагер в Полша. През март 1941 г. се връща в България и става офицер от българската армия. Бил е гвардеец на Борис III. Участвал е като почетна охрана и при погребението на турския президент Кемал Ататюрк.

Сред изобретенията му, освен първия дигитален ръчен часовник, са и първата компютризирана система за измерване на замърсявания, телеметрични устройства за метеорологични и комуникационни сателити, първият в света безжичен сърдечен монитор, както и множество други апарати и авторски методи.

През 1944 г. напуска България и се установява в Германия. През 1947 г. става магистър-електроинженер в университета в Щутгарт, като едновременно с това получава и магистърска степен – машинен инженер. Паралелно с това се занимава и със своята страст – корабна архитектура, като помага в

ПЕТЪР ПЕТРОВ – СЪЗДАТЕЛЯТ НА ЕЛЕКТРОНИЯ ЧАСОВНИК

Люба Дашовска, гл. уредник в НПТМ

дизайна и строежа на над 60 лодки през 1947 г.

Съзнавайки водещата роля на Америка в областта на науката и техниката, през 1951 г. П. Петров се заселва в Торонто, а по-късно е нает от американците ВВС и се премества в САЩ. В корпорацията “Харис”, в която преминава през около 30 интервюта, за да бъде приет на работа, работи по проектите на един от първите метеорологични и комуникационни спътници. Организира отдела за полупроводници на компанията. Създадените от него първи системи за ранно метеорологично прогнозиране го утвърждават като водещ специалист в тази област и той е привлечен за работа по проекти на НАСА, “Боинг” и “Нортроп”, а от 1963 г. – от Вернер фон Браун за участие в проектирането на ракетите “Сатурн” по американската космическа програма “Аполо”.

През 1968 г. основава фирмата “Care electrics” – една високотехнологична компания, в която са разработени редица съвременни

електронни устройства, намерили широко практическо приложение. По това време изобретява безжичния сърдечен монитор и го приспособява за работа в болнични условия, което довежда до масовото му използване.

Второто му много известно изобретение е дигиталният ръчен часовник. Първоначално то е популяризирано от компанията “Хамилтън уоч” под името “Пулсар” – на името на звездите – пулсари, които по това време са хит в астрономията. Пулсарите са звезди, които излъчват радиовълни с точно определена дължина на равни интервали. При натискане на бутон на часовника на Петър Петров вместо стрелки се появяват светещи в червено цифри.

От 1971 г. “Пулсар” се появява на пазара – една луксозна и скъпа вещ (около 2100 долара). Пет години по-късно дигиталните часовници вече са залели пазара, а патентът на “Пулсар” е продаден на японската фирма “Сейко”. Днес часовникът “Пулсар” е изложен в

музея “Смитсониян” във Вашингтон.

През 1975 г. Петър Петров основава фирмата “ADS Environmental Services”, която произвежда компютризирана апаратура за измерване на замърсявания. Проектът за такава апаратура е продиктуван от необходимостта за множество измервания на нивата на различни замърсители във водоемите на големите градове – процес, отнемал дни и човешки ресурси. Компанията стартира в гаража на Петър Петров с първоначална инвестиция 13 000 USD, но по-късно се превръща в гигант с 50 млн. USD годишен доход, като произвежда компютърно оборудване за измерване замърсяването на околната среда.

Умира през 2003 г. в дома си в Хънтсвил, щата Алабама.

През живота си Петър Петров сменя 26 длъжности – от машинист до президент на фирма. Говори 7 езика. Завършва 4 инженерни специалности. Познава отблизо водещи американски специалисти в областта на електрониката, астронавтиката, космическите технологии.

В Америка пристига с яхтата катамаран “Джемини”, построена изцяло по негов проект. Може би има нещо символично в това, че той нарича първата си яхта “Джемини”, а години по-късно работи по конструирането на първия двуместен космически кораб на САЩ “Джемини”.

За списание “НАУКА” можете да се абонирате:

- Лично в касата на Съюза на учените в България, 1505 София, бул. “Мадрид” 39, тел. (02) 943 19 86; (02) 944 11 57.
 - В клоновете на СУБ в страната. ■ Чрез пощенски запис на адрес: 1505 София, бул. “Мадрид” 39 – сп. “Наука”, като посочите точния си адрес с пощенски код. ■ Чрез “АРТЕФАКТ” ООД на тел. (02) 971 95 61 и (02) 73 42 58; кат. № 2893.
 - Чрез каталога на “Български пощи” ЕАД във всички пощенски станции в София и страната; кат. № 1513.
 - Чрез “Разпространение на печата” ЕАД, гр. София, кат. № 1516.
- Годишен абонамент:
- 20 лв. – редовен; ■ 10 лв. – за членове на СУБ; ■ 5 лв. – за пенсионери и студенти; ■ 40 евро/щ.д. – за чужбина.

СТ.Н.С. ИНЖ. ГЕОРГИ МИТОВ – СЪЗДАТЕЛЯТ НА ТЕХНОЛОГИИТЕ "ПРЕНОМИТ"

**Инж. Светозара Карарадева,
зав. Музей на текстилната индустрия-Сливен**

Изобретателят е човек с идеи, които по един или друг начин намират приложение.
Г. Митов

Преди малко повече от 30 години един българин поставя началото на самостоятелно и авангардно направление в производството на прежди в световен мащаб – технологиите "Преномит".

"Преномит" в буквален смисъл означава "Предене, нови методи и технологии" и обобщава технологиите за производство на гладки и ефектни прежди със структура, съчетаваща качества на естествените и химичните влакна със здравината на синтетичните нишки, както и създадената на базата на този метод универсална предачна машина. За поколения текстилци обаче, наименованието винаги се свързва с името на неговия създател, т.е. машината и преждите, изработени по метода на Митов.

Георги Митов е роден на 17.06.1925 г. в гр. София. Любова към техниката идва по наследство. Баща му работи като автомеханик и покрай него той за първи път открива различните механизми и двигатели. През 1944 г. завършва Средното механо-електротехническо училище в София. Тук стартира и "кариерата" му на изобретател – построил действателна парна машина – съвсем сам, от отпадъчни материали. Завършва ВМЕИ "Ленин" (сега ТУ - София) през 1952 г. и случайно – по приятелска препоръка, започва работа в ДО "Памучна индустрия". Известно време работи в Института по текстилна промишленост, а впоследствие в Министерството на машиностроенето.

Но "кабинетната среда" не е "подходящата" за изобретателя, чийто хоби е "*производителността на усукващия механизъм*" и през 1968 г. той поема скромната работилница в БРВ "Памукотекс". Тук се ражда първото изобретение по метода "Преномит", в основата на което са кухото вретено и елементът разграничител – регулатор. "*От първата прежда, получена по метода, си оплетох пуловер и бях много горд с него. Но това бе само първият етап на успеха – личното удовлетворение. По-важно е общественото признание*".

Първата оценка и признание, както и желание да се внедри изобретението, идва от чужбина.

Докато у нас върви трудната организация по внедряването на технологиите и изработването на нулевата серия на машината, още през 1974 г. английската фирма "Gemmill and Dunsmore Limited" купува лиценз и започва производството на машини за ефектни прежди, носещи името на автора "Митовект".

За внедряване на метода през 1972 г. в Института по текстил и облекло е организирана проблемна лаборатория "Преномит". Г. Митов е назначен за неин ръководител и в нея работи до пенсионирането си. Тук, съвместно с екипа си, до 1985 г. създава общо 15 изобретения, с които се дава възможност за разнообразява-

не асортимента на преждите, а с тях и тъканите и трикотажните изделия.

Серийното производство на машини "Преномит" в България започва през 1977 г., а първата машина (за ефектни прежди) от пробната серия със заводски №1 днес е в постоянната експозиция на Музея на текстилната индустрия в Сливен.

Общо за методите и устройствата "Преномит" са получени над 40 патента в САЩ, Англия, Германия, Франция, Япония и др., а Митов е отличен със златни медали и грамоти на много от най-авторитетните международни изложения за технологични и технически новости – в Женева, Брюксел, Нюрнберг и др. Производителите на текстилни машини за първи път приемат страната ни като технически партньор, а не само като клиент.

През 1979 г. Специализираният научен съвет на ВМЕИ го удостоява със званието "ст.н.с. I степен", въпреки че инж. Митов не представя никакъв хабилизационен труд. Изборът се основава на цялостен и обстойно научен анализ на новите методи и технологии "Преномит".

Инж. Митов умира през 2000 г. – малко преди да навърши 75 години. Признание за неговите постижения и цялостна научноизследователска дейност е удостояването му с най-високите ведомствени и държавни отличия, вписан е и в "Златната книга" на ИНРА.

ПОРТРЕТИ ОТ ВЪЗРАЖДАНЕТО

МАТЕЙ ПРЕОБРАЖЕНСКИ – САМОБИТНИЯТ БЪЛГАРСКИ ЛЕОНАРДО

Пенка Лазарова, секция "Физика" към СУБ

В обаятелната личност на отец Матей Преображенски (1828-1875) - Миткалото, една от емблематичните фигури на Българското възрождане, са съчетани най-хубавите качества на българина: неспирен стремеж към знания, желанието да се приложат те в услуга на народа, *"силна желязна воля, твърд характер, пълна моралност и висока честност"* (проф. Ал. Бурмов). Възрожденски просветител и будител, верен другар и сподвижник на Васил Левски, легионер заедно с Раковски, съратник на А. Кънчев и Ст. Стамболов, таен комитетски куриер, читалищен и кооперативен деец – той е пълен с идеи за преобразуване на света, а призванието му е да бъде близо до хората – да проповядва познание и революционни идеи.

Матей Преображенски е роден в село Ново село, Великотърновско. Останал от малък сирак, става ратай, после послушник в Преображенския манастир, където се научава да чете и пише и през 1848 г. е постриган за монах. През 1851 г. започват скиталчествата му от манастир в манастир, като най-дълго се задържа в Света гора, където е имал достъп до съкровищницата в манастирската библиотека. По време на странстванията си натрупва богат житейски опит, научава руски, гръцки, тур-

ски и сръбски езици, придобива знания в най-различни области. Интересите му са изключително разнообразни: книжовник, просветител, народен лечител и хомеопат, селекционер на зеленчуци, изобретател – един самобитен български Леонардо да Винчи... Добил знания в много клонове на науката и техниката, той започва да ги прилага най-напред в механиката.

Неговият стремеж да покори тайните на движението се проявява в опитите му да построи „вечен двигател“ („перпетомобил“ – както той сам го нарича). Най-напред се опитал да построи самовъртяща се вятърна мелница на Бяло море, като дълго време правил разни модели. При други свои опити Матей Преображенски построява за задвижване на воденица голямо кухо колело, напълнено до 1/3 от обема с пясък. „*Отец Матей предлагал, че като го завърти, пясък-*

ът ще излезе до върха и ще се спусне надолу, ще бие поставените му малки плочки, ще заеме въртенето и по този начин ще се движи вечно.“ (Гено Недялков). Това колело било поставено в голямо здание, построено от отец Матей в Дряновския дервент (местност край река Янтра, между Търново и Самоводяне). За колелото били похарчени 11 000 гроша, но то естествено не се завъртало вечно. Опитът за построяване на „перпетомобил“ отново провалил.

Неуспехът за построяване на „вечен двигател“ не отчайва неуморния изобретател. Плод на неговите интереси към механиката са редица водни помпи, подобни на днешните домашни градински бутални помпи. Една от тях, построена от него в с. Михалци, Великотърновско, е била запазена до 1936 г. и представлявала нещо като „карадолап“ (уред за вадене на вода от кладенец) в умален

вид. Тя се задвижвала не от добитък, а от човешка ръка.

„Вечният календар“ на отец Матей Преображенски представлява синтез на неговите интереси и познания в областта на механиката и астрономията. Това бил своеобразен дисков механизъм, снабден с подвижни кръгове и части, който при завъртане показвал главните християнски празници и евангелията, които трябвало да се четат на тези дни. Отец Матей накарал един тревненски зограф да изрисува „календара“ на стената на училището в с. Михалци, където „много години след смъртта на Матейя напомнял на михалчани за техния незабравим будител.“ (Н. Хайтов)

„Календарът“ е с височина 120 см и височина 100 м. Той се състои от 3 концентрични кръга и две отвесни стълбци отляво и отдясно. Големият външен кръг се състои от 5 концентрични по-малки кръга, разделени на 12 сектора. В най-външния кръг са написани имената на месеците, като са употребени и старобългарските им имена. В един от другите кръгове са написани черковнославянските названия на всеки ден, в друг – датите и т.н. Останалите кръгове служели за най-разнообразни предсказания, свързани с религи-

продължение от стр. 7

озни празници. В централния кръг има три символа - два кръга, отвътре с лица и един триъгълник с око в следата. Отдолу има две полукълба с произволни контури на континентите. Лявата отвесна колонка се състои от 10 графи, в една от които са нанесени годините от 1865 до 1940. Останалите колонки са свързани с религиозни

празници. В средата на календара се поставяла стрелка за засичане на нужните указания. Боравенето с календара било изключително сложно. За помощ служела специално изработена от Матей Преображенски книжка, по която се четели „предсказанията“. Конструкцията на календара е интересна не само от гледна точка на механиката, но и свидетелства за солидните познания на отец

Матей по астрономия.

По предание на монах от Преображенския манастир отец Матей е построил през 1825 г. под прозореца на сградата на манастира слънчев часовник. Това е напълно възможно, като се има предвид енциклопедичната му за онова време начетеност.

Истински народен будител, за който „нямаше непозната област от науката и живота“ (Г. Неद्याл-

ков), „жива енциклопедия..., изкусен в градинарството, и в копирарството, и в земеделието, и в механиката, и в медицината...“ (Ал. Бурмов) - такъв трябва да остане в паметта на поколенията отец Матей Преображенски, скромният „сеяч на нивата народна“ (Н. Хайтов), „за който нямаше нищо свято на този свят освен благоденствието на народа му.“ (З. Стоянов)

Д-Р ПЕТЪР БЕРОН – ВЪЗРОЖДЕНСКИЯТ БЪЛГАРИН

Ст.н.с. дин Николай Савов, ЦНИН - БАН

Трeboва да ся силем колкo е възмoжно да ся шамбосат доста книги на нашият язык за научението нашего народа, защо стига как ся намира от толькoзи время в темнота без наука . . . и да ся умножи науката в нашето отечество.

Д-р Петър Берон (из послеслова на „Рибния буквар“)

България заслужено се гордее, че още през първата половина на XIX в. един неин изключително начетен син превзема балканската ограниченост и се приобщава успешно към европейския дух на епохата. Това е д-р Петър Берон (1800-1871) - европеец по стил и мислене, по начин на живот и по творчество. Роден в Котел, следвал философия в Хайделберг (Германия), завършил през 1831 г. с докторат (на латински език) медицина в Мюнхенския медицински факултет, овладял 8 езика и написал научни и философски монографии направо на френски, немски, гръцки или латински, Берон остава в нашата история като „първия европеец в българската литература“ (Борис Йоцов), първия български учен-енциклопедист, щедър дарител за просвещението и науката и първия модерен педагог.

С името на този наш будител е свързана новата образователна традиция в историческото битие на българския народ, обхващаща още от XIX в. не само желанието за образование, любовта към училището, дарителството за просвета, но и стремежа за научни познания. Заслугите на П. Берон за българската книжнина

и новобългарското образование са свързани предимно, пък дори и изключително, с излезлия през 1824 г. в Брашов (където Берон е сред една възрожденска среда от български търговци, книжовници и просветители), т.нар. „Рибен буквар“ - разностранен учебник, една малка енциклопедия, предназначена да разшири духовния взор на българските деца с похватите на модерното за онова време образование, която до края на Кримската война е и любимото четиво за възрастни. „Букварът става проводник на светско об-

разование и на европейски дух, той е най-ярката връзка между Западния свят и българската родина. Той утвърждава правото на новия говорим български език - в книжнината, училището и живота. Става орган на българския език и оръдие на българската национална просвета - във време, когато българската книга е рядкост, а от периодичния печат няма и помен... Букварът е ценен и с онова въздействие, което оказва върху българското народно съзнание.“ (Б. Йоцов). „Рибният буквар е не само едно велико дело, аз бих го нарекъл истинско откровение!“ - възкликва по повод 100-годишнината на буквара проф. С. С. Бобчев.

След защитата на доктората си П. Берон работи известно време като частен лекар в Букурещ и окръжен лекар в Крайова. Едновременно започва да се занимава и с търговска дейност, и натрупва огромно състояние. Това му позволява да продължи да живее като рентииер от 1843 г. до края на живота си и да се посвети на своите научни занимания. Заселва се в Париж, пътува много, участва активно в научния живот на Европа - чете реферати в

Париж и Виена, разяснява своите концепции, получава и признание.

Всеки преглед на многобройните научни трудове на д-р П. Берон (множество със заглавие „Система...“) убедително разкриват широката ерудиция, необикновената творческа работоспособност на тази уникална личност от Българското възраждане. Разностранното му творчество в областта на естествените и хуманитарните науки, както и на натурфилософията, представят Берон като универсален учен, който стои начело на научното знание в България.

Впечатляващ е най-мощният труд на живота на П. Берон - неговата седемтомна „Панепистимия“ (Всенаука), публикувана на френски език и досега непреведена на български, в която авторът се опитва да обобщи знанията по природните, медицинските, хуманитарните и философските науки. И стига до мисълта, приемана и от по-късните натурфилософи, че „всички науки са свързани помежду си“.

Въпреки че от 1919 г. (когато напуска България) до смъртта си не се завръща в родината си, д-р П. Берон щедро подкрепя финансово образованието на талантлив български младежи (И. Селимински, И. Богоров, Васил Д. Стоянов, Г. С. Раковски и др.), дарява пари за построяване и поддържане на училища (вкл. девически!), снабдяване на училищата с учебници и пособия и т.н.

Личността на д-р Петър Берон е символ на стремежа на българина към просвета и любов към научното знание, а неговото научно наследство е феномен, представящ достойно зараждащата се българска научна мисъл пред Европа. Името му остана в историята като един от първите носители на западноевропейските културни идеали сред българите.

„Най-светливата и най-голямата звезда от български дух, която от преди половин век се появи на българския хоризонт и го вече усветли пред цял свят на всички времена, е велеучен и прещедрий наш родолюбец д-р Петър Берон от Котел, за когото историята ще има да говори и оценява този велик дух между най-великите духове, най-отлични и първи в науката български мъж.“

„Кондика на Българското книжовно дружество“

“Науката загуби в твое (на д-р П. Берон - бел. ред.) лице един от онези редки цовеци, които имаха достатъчно дързост да повдигнат булото, под което се крият тайните на природата. Твоят устрем към тези области, до които много рядко прониква човешкият дух, бе прекъснат, но направените от тебе досега открития вече са в състояние да предизвикват възхищението на целия учен свят.“

Любен Каравелов

ПОРТРЕТИ ОТ ДВА ВЕКА (XIX-XX)

ИВАН ГЮЗЕЛЕВ – ЕДИН ОТ СТРОИТЕЛИТЕ НА СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ

Пенка Лазарова, секция "Физика" към СУБ

В паметта на признателните си съграждани Иван Гюзелев (1844-1916) е останал като учителя и автора - заедно с Р. Каролев и П. Генчев, на първата „Програма за габровските училища (1883), с която се полагат основите на първата реална гимназия в България; създателя на кабинета с физически уреди в Априловската гимназия в Габрово - първи в България; прос-

ветител, създател на „народен университет“ в читалището, където с „ред сказки“ запознавал съгражданите си „с разни физически и природни явления, като придружаваше сказките си с разни физически опити с уредите от физическия кабинет.“ (Р. Каролев). Останал е и споменът за пре-

продължение от стр. 8

междията му по време на Априлското въстание през 1876 г., когато е арестуван заедно с други учители от Габрово по обвинението, че са подучили комитете да излязат в Балкана и че поддържат връзки с тях. Най-страшни са обвиненията към „ербап комитата“ Гюзелев, че ловял правителствени депеши с намерения във физическия кабинет на Априловската гимназия телеграф и ги предавал на четата на Цанко Дюстабанов в Балкана. Тъй като Търновският извънреден съд не бил компетентен да вземе решение за съдбата на арестуваните учители, в Цариград били изпратени кош с 3-4 училищни учебници, ръкописи и ученически тетрадки и сандък с въпросния телеграф. За щастие, д-р Хр. Стамболски - член на комисията, която трябвало да вземе решение, успява да убеди турците, че с този тип телеграфен апарат е „невъзможно да се приемат и предават каквито и да са депеши“ и че с него, както и с изпратените книжа не може да се събори Турската империя.

В свободна България И. Гюзелев посвещава живота си на науката и на организиране просветното и обществено дело на младата ни държава. Той е един от седемте избраници на Габрово за народен представител в Учредителното народно събрание, на което е избран за секретар (23 февруари 1879 г.). От 1880 г. И. Гюзелев взема дейно участие в организиране на учебното дело у нас

като чиновник за особени поръчки при проф. Марин Дринов. Като министър на народното просвещение (24.03.1880 – 28.11.1880) в кабинета на първото либерално правителство, оглавявано от Петко Каравелов, той си поставя за задача разширяването на задължителното първоначално образование с т.нар. три-класни училища, които да служат като основа на всички средни учебни заведения - общообразователни и професионални. През май Народното събрание одобрява няколко предварителни постановления в тази област, но падането на правителството поради зараждащите се между партиите борби не позволява на Гюзелев да довърши реформата.

След като правителството на П. Каравелов си подава оставката, Гюзелев е назначен за председател на новообразуваната Върховна сметна палата (1880), членове на ръководството на която *„треба да бъдат такива, на честността на които сме убедени всинца.“* (Ст. Стамболов). На този отговорен пост той се задържа цели 14 години въпреки смяната на правителства, политически борби и партийни страсти! Напуска разочарован след конфликт с финансовото министерство, свързан със самостоятелността и независимостта на Сметната палата от изпълнителната власт.

Три години е редактор на „Църковен вестник“ - орган на Светия синод, а следващите пет години издава и редактира свое собствено списание - „Задружен труд“, във

всяка книжка на което е помещавал свои статии, в които се обсъждат въпроси от обществено-научен характер. През последните десет години от живота си активно участва в създаването и дейността на Чиновническото застрахователно кооперативно дружество и даже създава оригинална методика за изчисляване на премията и резервите при застраховането за живот.

Книжовното му наследство е разнообразно. Автор е на учебници: „Ръководство по физиката“ (1873) - първия оригинален български учебник по физика; издадените през 1893 г. учебници по математика: „Начална алгебра“ - пълен курс за гимназиите, „Елементарна аритметика за гимназиите и други средни учебни заведения“, „Елементарна геометрия“. Той е първият български физик и математик, който се занимава с философия - автор е на кратки трактати относно природата на аксиомите; „Теория на доказателствата (1895) - опит за откриване съществуването на основите на реалната логика; студията „Стойността на теориите във физиката (1901) - „основният и, бих казала, изпреварващ времето си философски извод за физиката“ (Н. Сретенова); „Елементите на познанието“ (1904) - прихологическо изследване принципите на науката; трактата за същността на научното знание „Светът като продукт на съзнанието“ (1907). Според Д. Михалчев, който издава труда му „Абсолютното съзнание“: „Гюзелев е самобитен ум, който пръв даде първата завършена

философска система на българския език.“

Скромен, работлив, затворен в своите научни изследвания, на които изцяло се отдава от 1895 г. - така го описва в спомените си внукът му Николай Вульпе. Едната дъщеря на И. Гюзелев - Богдана Гюзелева-Вульпе, била не само отличен лирико-драматичен сопран, но първата жена - композитор в България. Другата му дъщеря, Донка - драматична актриса, е била съпруга на Кр. Сарафов, а третата му дъщеря - Олга, е сред основателите на българската опера. Съпругата му Стефани основава и ръководи благотворителното дружество „Екатерина Симидчиева“, което се грижело „за образованието и възпитанието на български девизи, които живеят в земи под чуждо управление“ (Н. Вульпе). Гостоприемният дом на Гюзелеви в София е бил „клуб“ на първите ни оперни певци - Иван Вульпе, Стоян Михайлов, Драгомир Казаков и други крупни фигури в музикалния и театралния живот на столицата от онова време.

Жизненият си път Иван Гюзелев завършва на 72 години - през 1916 г. Спомагателен (1868), дописен (1875) и действителен член (1884) на Българската академия на науките; носител на 6 ордена, от които най-висок е руският „Св. Ана“; математик, физик, философ, общественик, любител на музиката и театъра - така накратко може да се опише неорднерната личност на един от строителите на съвременна България.

Потомък на род, който според легендата изхожда от последната българска царска династия - Шишмановците, следвал философия и литература в Йена и Женева, защитил блестящо в Лайпциг докторат през 1888 г., проф. Иван Шишманов (1862-1928) е неуморен съзидател на следсвобожденска България.

На научното му наследство и неговата всестранна обществена и културна дейност са посветени многобройни изследвания. Името му е свързано със създаването на Висшето училище в София, на чието прерастване в университет и утвърждаване посвещава почти четири десетилетия от живота си, както и на редица културни институции.

Когато през 1903 г. преподавателят по културна история във Висшето училище Иван Шишманов приема предложението да стане министър на просвещението, мнозина са го упреждали, че търси политическа кариера. Но още от 1889 г. - като началник отделение в Министерството на народното просвещение, Шишманов замисля своята европейска по дух широкообхватна програма за развитието на учебното дело - на средното и висше образование у нас. За него този пост му дава възможност *„...да изпълня един свещен дълг предвид на опасността за отечеството. Само*

ОСНОВОПОЛАГАЩАТА ДЕЙНОСТ НА ПРОФ. ИВАН Д. ШИШМАНОВ

Пенка Лазарова, сп. "Наука"

Аз съм непоколебим защитник на всеобщата и всенародна просвета чрез училището, науката и литературата!
Проф. Иван Шишманов

тоя мотив и никой друг не бе ме накарал да напусна професорската си катедра. Сега се касае да остана преди всичко верен на своите принципи за демократичност, толерантност, честност. Планът ми за работа беше готов...“ - пише той в своя „Дневник“. И при встъпването си в длъжност ще изпрати доклад до цар Фердинанд по учебното дело, в който формулира ясно своите виждания за просперирането на образованието у нас.

По време на „министерстването“ на Шишманов (1903-1907) Висшето училище започва да се нарича Университет, основават се и се развиват редица културни институти (Народният театър, Музикалното училище, Художествената академия, Националният музей в София, Педагогическият му-

зей към МНП, читалища, библиотеки, първото българско училище за слепи деца, първата детска забавачница...), полагат се грижи за научно развитие на учителите, отпускат се стипендии на талантливи млади българи - учени, писатели, хора на изкуството и просветата, за да се приложат постиженията на европейската наука и култура на българска почва. И тези стипендианти до един ще станат известни имена в научния и културния живот на страната ни.

Когато през 1889 г. И. Шишманов основава и редактира в продължение на 18 години (и то безплатно!) „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“, той е само на 27 години! Изследователите му наричат това негово дело „книжовен подвиг“. И откъде тази енергия да пише и ре-

дактира статии в „Българска сбирка“, „Училищен преглед“, „Летописи“, „Читалище“, „Гражданин“, „Обществена обнова“?!

Бил вдъхновен преподавател и учител на младите студенти. В лекциите си в Софийския университет по всеобща литературна и културна история, както и по сравнителна литературна история, Шишманов сякаш възкресявал *„различни епохи на световното литературно развитие и всеки слушател излизае от лекциите му нравствено укрепен и жаден за работа.“* (Ал. Балабанов). Винаги изискано облекчен, елегантен, гладко избръснат, той заставал пред студентите и приковавал вниманието им с темпераментната си реч, с която прониквал право в умовете и предизвиквал възхищението им. Около него се групират будни, любознателни студенти, много от които стават впоследствие добре известни у нас писатели, критици и учени.

В продължение на около 40 години с неизчерпаема енергия Шишманов извършва научните си проучвания в областта на фолклора, етнографията, етимологията, историята на Българското възраждане (обичал е да прави паралели между западноевропейското, нашето и славянското

продължава на стр. 10

продължение от стр. 9

Възраждане), историята на литературата. Издирва, проучва, събира и публикува ръкописи и архивни документи. На 40 години е избран за действителен член (академик) на БАН. Автор е на безброй научни съчинения и статии, както и на статии по въпросите на образованието, читалищното дело, по политически и обществени въпроси. Бил е всепризнат ерудит, преводач (владее няколко чужди езика), литературен критик, първият председател на

българския ПЕН клуб, народовед, общественик, дипломат, забележителен познавач на европейската култура, признат учен от чуждестранни научен свят (дописен член на Академиите на науките в Белград, Загреб, Атина и Хелзинки, почетен член на Харковския университет, член на много научни организации в чужбина).

Съпругата на проф. Шишманов - Лидия Драгоманова, дъщеря на известния украински учен и общественик Михайло Драгоманов, преподавал в Софийския университет, е видна обществе-

ничка и член на Съюза на писателките. Гостоприемният им дом на ул. „Шипка“ е бил посещаван от много български и чуждестранни интелектуалци. Кабинетът му бил отрупан с книги и всевъзможни реликви, сред които писалки, с които са писали именити личности. Бил е много общителен. Всеизвестно е приятелството му с Иван Вазов, плод на което е прословутата му книга „Иван Вазов. Спомени и документи“, в която Вазов се е „саморазкрил“ пред своя събеседник.

Необикновен ентузиаст във

всичките си деятельности, с остро чувство за съвременност, неуморим деец и възторжен дух, рядко съчетание на учен и общественик, за който „науча и обществени живот заедно с просвета и култура бяха ярко свързани и той им служеше с всичкия свой богат ум на хуманист“ (Ст. Попвасилев), с многостранната си основополагаща дейност проф. И. Шишманов е пример и днес за безкористна служба за приобщаването на България към духовните ценности на Европа.

Един от най-ярките и самобитни български учени, свързал научното си дело с изграждането на българския книжовен език, без съмнение е акад. Александър Теодоров-Балан (1859-1959). Първият ректор на Висшето училище е сред тези неповторими личности, превърнали се още приживе в легенда, за които сред глъчката на университетските коридори студентите продължават да разказват анекдоти и забавни случки - реални, но много по-често измислени за един от най-колоритните и емблематични български учени, съумял да остави трайна диря, която дори патината на времето не е в състояние да заличи - дирята на думите.

Думи - привнесени, чужди, които карат съвременниците му да поклащат недоверчиво глави и да се питат: „Какви са тия думи, бе Балане“? Това е неговата битка. За новите думи воюва и понася стоически безброй упреци и подигравки от хора с „тесни сърца и надуте умове“, защото той - Александър Балан, е сред малцината избраници, който може да си позволи лукса да пише със свой „език и слог“. Слогът му е уникален и неповторим. Само той може да определи капиталния си труд „Български книгопис за сто

АКАД. АЛЕКСАНДЪР ТЕОДОРОВ-БАЛАН: ДУМИ В БЪРЗЕЯ НА ВРЕМЕТО

Анна Ангелова,
Университетска библиотека "Св. Кл. Охридски"

В борбата - честна и благородна - изпъкнаха, както във всяка страстна борба, грешки от прехват, грешки от незнание; ала целта беше неотменно - да принесе правнуков дял за умножение и усъвършенение на праедно наследство, за повишение на обща българска просвета и култура. Птчестити следовници ще оправят грешките, ще дотъкмят и обновеят знанието.
Ал. Теодоров - Балан, 1954 г.

години“ като „духоморен“, да назове автобиографията си - „Книга за мене си“ и накрая - в навечерието на своя юбилей, да напише поредната статия върху българския книжовен език, която напълно заслужено си посвещава - „Принос за моя стотни рожен ден“.

Думи, които влизат плахо, на пръсти в езика ни - неканени, непознати, неразбираеми, посрещнати с почуда, често предизвикващи смях. Именно с тях Балан

остава в съзнанието на поколения българци - схващан твърде често като краен пурист въпреки плашещата широта на научните му интереси и неговата толерантност. Дълбоко е убеден, че никой език, „който общува с други народи за култура“, не минава „без чуждо покрай домашното“. Големият езиковед воюва остро не срещу чуждите думи в езика, а срещу излишните чуждици. Неговата голяма любов и болка - езикът, следва своя естествен

ход, има своя логика и опровергава някои от неговите ревностно защитавани позиции. Противно на Балановата убеденост, френската дума „етаж“ ще измести турската „кат“. Неговата страстна, честна и благородна борба е съпътствана неизбежно от грешки - „грешки от прехват, грешки от незнание“ в името на голямата цел - „умножение и усъвършенение на праедно наследство“, съпътствана от надеждата, че „почестити следовници ще оправят грешките, ще дотъкмят и обновеят знанието“.

Днес езикът ни гъмжи от думи като „линк“, „слайд“, „мейкър“, „курсор“, „пействане“, „кликване“, „чат“... един безкраен списък, който бележи задъханите ни електронни делници. Наред с тях продължават да звучат Балановите думи: усет, творба, възглед, заплаха, полява, украса, дейност, гледнище, излет, летовище, хижа, съответен, преходен, верски, общувам, изтъкна ...

Думи близки, без които не можем, защото са неизменна част от езика ни; думи далечни, защото малцина ги свързват с отдавна отминалите битки за езика на градителя - Александър Теодоров-Балан.

ПОРТРЕТИ ОТ ХХ ВЕК

Роденият в Щип (в един и същи ден, в една и съща година със Симеон Радев), тромав, с почти гротескна външност, Александър Балабанов (1879-1955) е може би най-популярният български интелектуалец между двете световни войни. Още като ученик превежда от оригинал две от най-големите и най-важни песни от Омировата „Илиада“. Завършва с българска стипендия Лайпцигския университет. „Честита България, че има такъв способен мъж!“ - са думите на ректора, когато му връчва докторската диплома. Кариерата му на университетски преподавател и учен - класически филолог, е забележителна не само с научните му приноси, както и с яркото му и съвремененно оспорвано присъствие в духовния живот на страната. Животът му е изпълнен с курioзи, скандали, неспокойствие. В младежките си години е сред столич-

ПРОФЕСОР АЛЕКСАНДЪР БАЛАБАНОВ: В ПЛЕН НА КЛАСИЧЕСКАТА КУЛТУРА

Николай Поппетров,
секция "История" към СУБ

И мраз, и жар; и роб, и цар; и гроб, и ден; зелен и стар; и лъв и мек. Такъв човек съм аз.
Александър Балабанов

ната бохема. Още тогава се изявява в бурни препирни и различни роли. Непосредствено след Първата световна война изпълнява политически мисии в чужбина.

Буквално пламти от инициативи - създава вестник „Развигор“ (1921-1927), първия български и

един от първите в Европа литературни вестници. Основава списанието за класическа култура „Прометей“.

Независимо от водените полемики с опоненти сред интеллигенцията, безбрежна е била любовта на студентите му. В тях той раз-

палва за цял живот любов към словото, възпитава любов към класическата древност. И ги обучава на колегиалност, вдъхва им корпоративен дух. Легендарна е създадената по негово внушение академична дружба на студентите филолози „Бяло море“.

Карикатуристи и мемоаристи са ни оставили образа му - гръмогласен, импулсивен, причудлив. Многобройни са вицовете и историите за Балабанов и той ги подхранва с поведението си. Ценител на женската хубост, на хубавото вино и обилно ядене, той обича да пътува - из България и в чужбина, обича да говори, да бъде център на компанията, ментор. Легендарна е дружбата му с Елин Пелин. С много тайнственост са обвити отношенията му с цар Борис III, в чийто приятелски кръг влиза, и на когото - особено в 20-

продължава на стр. 11

продължение от стр. 10

те години на миналия век, е редовен спътник. През 30-те години Балабанов открива младата поезия и белетристика Яна Язова, протезира я, влюбва се – интелектуално и физически, в нея.

На много неща изневерява Балабанов през годините, но не и на преклонението си пред античния

идеал за красотата, не го напуска възторгът от класическата култура. Тази си голяма интелектуална любов той възплъщава в университетски лекции, преводи на старогръцки текстове, сказки. Неговата оригинална "История на класическата литература" е преиздавана неколккратно. Благодарение на феноменалната си памет и изключителна дарба да импровизи-

ра, Балабанов е както сред любимците на студентите, така и един от най-ярките есеисти на епохата. Неговите литературни изследвания, есета, пътеписи и критики изразяват европейските ориентации на българската интелигенция от първата половина на XX в. Темпераментен и пристрастен, той успява да направи и ред изключително точни преценки, включи-

телно и да "преоткрие" за българския читател през 1928 г. Захари Стоянов. Не е преувеличена оценката за Балабанов на Симеон Радев, "че владее от горе до долу седем литератури в оригинал, без да броим нашата".

Александър Балабанов е от онези представители на науката, чието лично присъствие придава колорита на епохата.

*"В работите на сърцето не слушай ума. В работите на ума не слушай сърцето."
 "Когато всички са против тебе, стани и ти против себе си – за да бъдеш и ти между победителите."
 "Не се страхувай от завистниците, те страдат по-силно от теб, когато те нападат."
 "Никой не смее да казва това, което мисли. Нито пък наистина мисли това, което казва за работите в българския свят."
 "Геният е много силен, но посредственикът го смазва със силата на своите съратници и в бойното поле на живота."
 "Който иска да се издигне, трябва да се преструва за изразител на мислите на ония, които нямат никаква мисъл в главата си."
 "Честно работя, работя частно – никой не ме вижда. Капна малко шарлатания в работата си – успехът ми е сигурен."
 "Много се гневим, когато виждаме, че простаците въздигат простачината. А всъщност би трябвало да полудеем от слисване, ако те биха оценили както трябва истински хубавото."
 "Напишеш или кажеш нещо. Тия, които са здраво засегнати от това, влагат съвсем друго нещо в твоите думи. Едно – за да те оборват по-лесно, друго – за да се измамят, че не тях режат твоите мисли."
 "Всеки от нас е присъствувал на събрание, заседание, съвет и е усетил страхотията на едната книга, или отчаянието на едното единствено мнение, мнението на оратора, който само едно си знае и едно бае."
 "Снобът е съсредоточена в едно лице тълпа."*

"Мразя лицемерите.

Мразя бабаитите: защото те са всъщност най-подли и най-страхливи.

Мразя егоистите, защото са по скотове от животните.

Мразя нахалните и техните хиенски очи.

Но от всичко на земята и на небето най-люто мразя тия, които изнасят на показ скромност, за да я продават на овците. Обикновено това са хора, качени на някое високо положение, големци или богаташи, които парадират със своята скромност пред отритнатите, пред нещастните, пред сиромасите.

За тях нямам прошка."

А. Балабанов

Ако може да се говори в България за учен от европейски мащаб, с изключителни приноси за развитието на научни направления и с изразени организаторски способности - такъв е археологът Богдан Филев (1883-1945). Но той притежава злощастната съдба на изключителна популярност и твърде малко реално познаване. Политическата му кариера поставя всичко под отрицателен знак за близо половинвековен период. Животът му е пример за разминаване между научен талант и политически амбиции и пристрастия, за научни успехи и възход, както и за политическо сгромолясане.

Методичен, целенасочен, далеч от всякакви научни спекулации, въпреки че е националист, Филев се опазва от патриотарските изблици на епохата си. Творческата му биография включва интензивни археологически проучвания и комплексни изследвания от областта на античната история и култура. Под перото му излизат фундаментални студии от областта на класическата археология, историята на архитектурата и старобългарското изкуство, монографии за отделни паметници. Монографиите му за софийските църкви "Св. София" (1913 г.) и "Св. Георги" (1933 г.) са образцови историко-изкуствоведски произведения. Изследва и миниатюрите на Манасиевата хроника и на евангелието на

БОГДАН ФИЛОВ: АРХЕОЛОГЪТ ПОЛИТИК

Николай Поппетров,
секция "История" към СУБ

цар Иван Александър. Книгата му "Старобългарското изкуство", издадена в края на второто десетилетие на века в Швейцария на немски, френски и английски, популяризира българското културно наследство.

Интензивна и успешна е организационната му изява - като директор на Народния музей, създател и директор на Българския археологически институт (1921-1929), декан на Историко-филологическия факултет (1924-1925), ректор на Софийския университет (1931-1932), председател на БАН (1937-1944). Същевременно от май 1914 г. е частен хоноруван доцент по археология на източните и класическите народи, а от 1920 г. е професор по археология в Софийския университет. През 1918 г. е избран за член-кореспондент, а през 1929 г. - за академик на БАН. Международните му контакти създават признание за българската наука.

Богдан Филев има приноси за популяризиране на античното и старобългарското културно нас-

ледство. Ценители на изкуството и общопризнати интелектуалци, Филев и съпругата му са инициатори на значителни културни прояви през втората половина на 30-те години на XX в. Учредител е на дружество "Родно изкуство" и на "Дружество на приятелите на изобразителното изкуство в България", което провежда първата ретроспективна изложба "100 г. българско изкуство" (1935). Основна списание за култура и история - "Родина" (1938-1941). Председател е на българския Пен клуб (1928).

Привлякъл внимание с обществената си дейност и с планове за реформи в просветната и културната дейност, Филев прави невероятна политическа кариера: министър на народното просвещение (1938-1940); министър-председател (1940-1943), като съвместява и постове министър на просвещението (1940-1942) и на външните работи (1942-1943); регент (1943-1944). Безусловно предан на Борис III, той удържа амбициите за власт на крайната

десница, като идеологически и организационно изгражда безпартийния авторитарен режим. Тъкмо обаче в сферата на политиката неговата амбициозност, упоритост и липса на гъвкавост му донасят провал. Верен на ангажиментите, поети към Третия райх, той се оказва политик, който не успява да се справи с предизвикателствата на епохата. Политическата му дейност го довежда до "Народния съд" и до разстрела на 1 срещу 2 февруари 1945 г.

Куриозно, но макар премълчаван и тенденциозно подценяван като учен, Филев става изключително популярен след смъртта си благодарение на своя обемист дневник, безценен източник за времето от 1940 до есента на 1944 г. Той, както и дневникът на съпругата му - изкуствоведката Евдокия (Кита) Петева (автор на монография за художника Иван Милев и на ред етнографски изследвания), са уникални свидетелства на суровата военна епоха.

След 1989 г. започва бавното завръщане на учения, организатора, интелектуалеца Богдан Филев в българската културна памет. Отнетото му след 9.IX.1944 г. звание "академик" е възстановено посмъртно на 16 октомври 1991 г., а с Решение № 172 на Върховния съд от 26 март 1996 г. е отменена присъдата му.

АНДРЕЙ ПРОТИЧ – ДИНАМИЧНИЯТ УЧЕН

Доц. д-р Благовеста Иванова,
секция "История" към СУБ

Андрей Протич (1875–1959) е известен преди всичко като първия български дипломиран историк на изкуството, автор на най-значимите трудове в тази област, които и до днес са актуални. Те са настолни за по-голяма част от историците на изкуството и почти няма изкуствоведско изследване, в което името на Андрей Протич да не е споменато. Деен критик, динамичен учен, той е един от създателите на модерното ни изкуствоведство и музеология.

Направените от него откупки като уредник в Художествения отдел на Народния музей (1919–1928) очертават практическата работа във връзка с изследванията му, формират профила на отдела и създават ядрото на колекцията на сегашната, вече преименувана в Музей на българското изобразително изкуство, Национална художествена галерия. Голяма част от произведенията на живописата, които посетителите виждат днес в експозицията, са подбрани от Андрей Протич, благодарение на задълбоченото му познаване на възрожденското изкуство и точната ориентация в художествените процеси през 20-те години на ХХ в. Първият научен каталог на Народния музей е не-

говото живо и досега, ненадхвърлено според качеството си – специално за Художествения отдел, дело.

И досега ненадминат принос в областта на опазването на паметниците на културата е подготвяната от Андрей Протич години наред и работеща нормативна уредба за музеите. В нея точно и ясно са заковани функциите, структурата на музея, цензът на уредниците, принципите за откупуване на произведения за попълване на колекциите в отделите.

Известно и оценено е остроото перо на Протич като критик, участието му в дружество „Съвременно изкуство“ (като негов член-основател), заедно с известни художници, архитекти и писатели, като Ярослав Вешин, Никола Петров, Георги Фингов, Кирил Маричков, Пенчо Славейков, Иван Андрейчин. Той е деен организа-

тор на изложбите на Съюза на южнославянските художници „Лада“, участва и в кръга „Българан“ заедно с непримирими критици на властта като Елин Пелин, Александър Балабанов и Александър Божинов. Не му убягва и кръгът „Мисъл“ с Пенчо Славейков, Кръстьо Кръстев и Пейо Яворов. Той създава опис на българските периодични издания за периода 1844–1900 г. – огромен трудов труд, свързан с множество справки, прецизност и умения за систематизация. След 9.IX.1944 г. – вече като академик, ръководи Архивния отдел на БАН.

„Протич беше много амбициозен и носеше в себе си постоянна жажда за силни преживявания“, пише за него приятелят му Симеон Радев в книгата „Това, което видях от Балканската война“. Спомените на Симеон Радев разкриват друга страна на личността

на големия изследовател. Тя не е чужда на неговия характер с присъщото му постоянно търсене, динамика и активност.

Остроото перо на критика Протич има измерение и в литературата. Той е първият, който се опитва да обясни типа на лириката на Яворов.

Протич започва дейността си като белетрист. Известни са наименованията на неговите художествени творби, без самите те да са популярни днес. През второто десетилетие на ХХ в. той е най-известен като авторът на романа „Ева“. Самият Протич споделя мисли за своя роман пред П. Славейков (с който той общува като студент в Германия), който Б. Пенев записва в дневника си. Според Б. Пенев разказът на Протич за неговия роман е свързан с личните му фантазии и преживявания, с което Славейков не се съгласява напълно. В научно-то си изследване известен наш литературовед изказа хипотезата, че героинята Ева е Лора Каравелова, в която Протич е влюбен.

Такъв е бил Андрей Протич – носител на естетиката на импресионизма, на имажинерното, мислещ, динамичен, търсещ и може би – противоречив.

ХРИСТО ВАКАРЕЛСКИ – ЖИВОТ, ОТДАДЕН НА ЕТНОГРАФИЯТА

Юлияна Царева, ЕИМ - БАН

Христо Вакарелски (1896–1979) е сред най-известните представители на етнографската наука в периода след Първата световна война. Това почетно място му отреждат изследователите-историографи, учените от следващите поколения, които ползват научните му постижения, и кръгът от близките му – роднини, приятели, сътрудници. За всички, които се занимават с етнография – в научен или любителски аспект, постиженията на Хр. Вакарелски са безспорни. Научните му публикации – статии, студии и отделни трудове, наброяват около 950! Оценката за неговия принос относно предмета на етнографията и нейния обхват, методологическите принципи на съпоставителния анализ, работата на терен и пр. е направена отдавна, посветени са му и научни изследвания. Богатият му архив се съхранява в архива на ЕИМ и в ЦДА. Сред стотиците страници теренен материал от цялата етническа територия на България и сред страниците на неговите спомени, излезли посмъртно, могат обаче да се прочетат и факти за човека Христо Вакарелски – извън тези от сухата статистика.

Няколко са линиите в живота му, които той следва принципно, последователно, честно. По първата се движат познанията му за народната култура, свързани пряко с произхода и семейството му. Притежавал е изключителна наблюдателност и разбиране на народния живот, аналитичен ум и дълбока убеденост за принад-

лежност към културата, която събира и изследва. Доказателствата за тези факти намираме в статията от 1936 г. за сп. „Училищен преглед“, озаглавена „Етнографията като възпитателно средство“. Хр. Вакарелски пише: „Тази твърдост на вярата и това стоене над нещата, над живота, от незасегнатия от цивилизацията народ, го издига високо над крайно специализирания се в модерната култура човек, който пропорционално на своята висока култура, е носител на все по-строг критицизъм към областта на своите познания и в края на краищата се доближава твърде много до съмнението, до несигурността ... Тази нестабилност на умовете у цивилизования човек, тия напразни вълнения и нервничения отсъстват у народа, морето на духа там е спокойно, в него животът се развива в своите естествени възможни рамки и тъкмо с това народният бит ще бъде винаги начало на поправяне и възвръщане в живота на модерното общество, на държавата в днешните времена.“

С втората голяма линия в живота на именития учен са свързани училището, университетът, специализацията по славянска етнография в Полша, връзките му с унгарски и немски учени, трупането на трайни познания в областта на езиците и културите на славянските народи. Сред тези факти могат да бъдат открити големите качества на Вакарелски – упорит и последователен стремеж към знания, подплатен от голям ум, признание и почит към духовните му учители. Много често е получавал тяхната помощ и съвети извън науката – вероятно не заради трудния си материален живот, а поради надеждите им за бъдещето му на голям етнограф. Тези напътствия той не забравя до края на живота си. Сред тези имена са Ив. Шишманов, К. Мошински, Л. Савицки, А. Попстоилов, проф. Ѓорфи и Л. Мадараш, М. Арнаудов, Ст. Л. Костов, Ив. Батаклиев, Ст. Младенов, В. Стоин. В „Моят път към и през етнографията“ за тези големи личности говори с любов – без да прибавя думи за своите качества и без да оценява себе си сред

тях.

Третата линия в живота на Хр. Вакарелски се определя от натрупаните през годините огромни знания, научен опит и близки отношения с известни учени. През 1941–1944 г. той е директор на Народния музей в Скопие, а след това е и директор на Етнографския музей при БАН. Тези длъжности му позволяват да развие на практика чрез музейните експозиции, събирателската работа и проектите си за народен музей на открито, огромните си познания в областта на народната култура и научните си възгледи за нейното пропагандиране. По време на престоя си в Скопие събира богати теренни материали за българите в Македония, които днес се съхраняват в архива на ЕИМ. В спомените си, като разказва личните си житейски преживелици и тези, свързани с развитието му на учен, не пропуска да даде оценка на известните за по-широката общественост личности. Тези оценки са открити, честни, направени са без злоба, в името на науката. От тях можем да съдим за основните принципи, които е следвал в живота си – не само като учен, но и като човек. Ако съдим по делата му, успял е да ги предаде и на някои от неговите ученици. И в края на спомените си съобщава: „Никъде не съм кръшкал по пътя си, никога не съм заобикалял пречките с хитрост и безчестие – към себе си, към хората, към етнографията и към Родината.“

Проф. Велизар Велков (1928-1992), един от най-изтъкнатите български историци, епиграф и археолог, е роден в София в семейството на известния археолог Иван Велков. Интелектуалната среда, в която расте, родството с един от най-големите български писатели - Елин Пелин, предопределя не само неговите професионални интереси, но и богатата му култура и широтата на мисленето му.

Името му остава свързано с фундаментални научни изследвания, в които обединява изворознанието с издирване и изследване на епиграфски паметници и активни археологически изследвания на едни от най-важните археологически обекти в България, с активна преподавателска работа в Софийския (където от 1971 г. е професор по стара история, а от 1979 г. завежда Катедрата по стара и средновековна история) и Великотърновския университет (където води от 1964 г. университетски курсове по проблемите на историята на Стария свят, изворознанието, историографията, античната епиграфика), със забележителни организационни усилия в живота на академичния и университетския живот, на Българското историческо дружество, както и с активна обществена дейност.

В първите години след защитата на кандидатската си дисертация (1954) работи в Института по история върху издаването на латински и гръцки извори за българската история. През 1955 г. постъпва в Археологическия институт и музей при БАН, на който става зам.-директор (1971), от 1973 - ръководител на Секцията по епиграфика и нумизматика (1973), а от 1987 г. и директор.

Разкопките в гръцките колонии и римски градове той разшири с тракийската проблематика. Ръководи една от тогава малобройните подводни експедиции у нас - „Космос“, както и първата българска експедиция в Картаген по линия на ЮНЕСКО (1973-1974).

СВЕТЛАТА ДИРЯ НА ЧОВЕКА И УЧЕНИЯ ПРОФ. ВЕЛИЗАР ВЕЛКОВ

Ст.н.с. д-р Диана Гергова,
Секция за тракийска археология, НАИМ - БАН

Неуморно издирва и публикува епиграфски паметници от територията на България (Месембрия, Сердика, Одесос, Монтана и др.).

Огромна е библиографският обем на издадените от В. Велков трудове в областта на антично изворознание, гръцки и латински извори за българската история, преведени и коментирани юридически извори за късноантичната ни история, проучвания върху балканския югоизток през античната и късноантичната епоха, историята на Долнодунавския лимес и укрепените селища, развитието на града, на селото и на аграрните отношения, на робството, на тракийското присъствие в Египет през елинистическата и римската епоха (в съавторство с Ал. Фол).

С уважение към предшествениците и подчертано внимание към приносите и общото състояние на българската археологическа наука проф. Велков прави многобройни библиографски прегледи (две издания на „Библиография на българската археология“ - със С. Георгиева, „История на изученията на Мадарските надписи“ и мн. др.).

От 1965 г. с възобновяването на Българското историческо дружество е избран за член на Бюрото и ръководител на секцията. В. Велков е една от основните фигури в залагането на организационните основи на тракологичните изследвания в България. Ангажиран с проблемите на му-

зейното дело, от 1972 до 1987 г. той е председател на ИКОМ. Редактор е на „Разкопки и проучвания“, на сп. „Археология“, на изданията на БИД. Активно сътрудничи на сп. „Турист“.

Общественото признание за неговите приноси личи от многобройните държавни награди, от почетните грамоти на българските градове, за разкриването на чие-то минало е отдал много сили. Висока международна оценка за приносите на В. Велков е изборът му за член на Германския археологически институт (1973) и на Австрийския археологически институт (1978). През 1987 г. получава Хердеровата награда за особени заслуги в развитието на науката, изкуството и културата, за сътрудничество и разбирателство.

Не само ученият, но и човекът В. Велков остави една дълбока диря в живота на Археологическия институт и в спомените на неговите специалисти. Той бе създал атмосфера, в която с изключителна енергичност, деловитост и добронамереност за минути откликваше и решаваше с усмивка приятни и неприятни проблеми, споделяйки мимоходом спомени, събития и интересни факти. Раздаваше знания и хумор, провокираше и стимулираше младите с фразата „Не се страхувай да употребиш интелигентността си!“ - един призив, винаги недолюбван от администраторите. Разказваше интересни факти от миналото, сред които и около вечния спор за смъртта на цар Бо-

рис.

Посещавах го в болницата до последните му дни. Тогава той - директорът на нашия институт и зам.-председателят на БАН, бе поел председателството на организираната в рамките на българо-италианското научно сътрудничество и със съдействието на Съвета на Европа Международна конференция по георхеология в Козенца, Италия. Тази конференция трябваше да проправи път на едно ново направление, в което българските археолози и геолози в сътрудничество с италианските си колеги, бяха направили значителни приноси. Като секретар на тази проява му представях хода на подготовката. И в болничната стая, когато тялото почти вече не личеше под завивките, проф. В. Велков говореше разпалено за тази бъдеща научна среща и още повече за това как виждаше бъдещето на института. „Аз ще ви кажа какво ще става“ - казваше той. Обичаше института, познаваше хората с всичките им странности и твърдеше, че знае какво ще става нататък.

Енергичното слово и пламъкът в очите му правеха абсурдна мисълта, че материята може да надделее над духа. И сигурно е така. Защото не само усещам, но и смеем да твърдя, че сме в дълг на неосъществените планове и проекти на една толкова важна за идентичността на самочувствието на народа ни, за разбирането на европейската цивилизация наука, на висотата на неговите научни постижения, които би трябвало да бъдат надминавани от следващите поколения. Липсва ни все по-рядко срещаната днес етика и уважение към колегите - и към по-възрастните, и към навлизащите в това трудно поприще на знанието, която беше нормалният тон на общуване.

Дано имаме сили да бъде продължена оставената дълбока диря от учения и човека Велизар Велков!

Вървейки по панорамната пътека Ярема - Железница - Бистрица се заслушах в разговора между дядо и внук: „Тази пътека, синне, се нарича „пътеката на инж. Иван Иванов“.

Инж. И. Иванов започва да работи в Софийската община през 1915 г. и да реализира знанията си като строителен инженер, придобити по време на следването си в Мюнхен. Обезпокоен от състоянието на водоснабдяването на София той започва да проучва възможностите на рилските водоизточници и изготвя генерален проект за водоснабдяване на града. Това е първият грандиозен проект за водоснабдяване на София, който предвижда комплексно използване на водите от Рила за водоснабдяване и добив на електроенергия, като е приета норма на водопотребление 200 л на човек на денонощие. Водопроводът „Рила-София“ е открит през 1933

ПЪТЕКАТА НА ЧЛЕН-КОР. ИНЖ. ИВАН ИВАНОВ

Ст.н.с. д-р Искра Арсенова,
секция „Социологически науки“ към СУБ

г. За тази си научно-приложна дейност инж. Иван Иванов е избран през 1934 г. за дописен член на Българската академия на науките. С царски указ № 210 от 24 май 1934 г. инж. Иван Иванов е назначен за кмет на София. Веднага се изготвя нова „Наредба-закон за застрояване на столицата София“, която допринася за подобряване на градоустройствената дейност в София и в която се предвижда създаването на нов градоустройствен план на столицата, издържан в духа на модерните европей-

ски градоустройствени тенденции. Инж. Иванов кани видния немски урбанист А. Мусман да изготви план за развитие на столицата в духа на модерните европейски градоустройствени тенденции. За съжаление, за това му „деяние“ през 1945 г. е изключен от БАН и възстановен едва през 1991 г., независимо от реабилитирането му през 1946 г.

Като учен приложник той участва в разработването на проектите за Бръшлянска напоителна система, цялостното проучване на

Искър и поречието му от Рила до Дунав. Под негово ръководство се изграждат хидровъзелът „Искър“, водноелектрическите централи „Пасарел“, „Кокотляне“ и „София“, насипният язовир „Панчарево“. Автор е на „Бяло-Искърския язовир“ (1936). Като експерт той е признат и от западните специалисти, и от руските, за което е канен в различни експертни съвети.

Дейността му като учен и общественик не се ограничава само в областта на хидростроителството. По негово време се въвежда автобусният (26 април 1935 г.) и тролейбусният (8 февруари 1941 г.) транспорт в София. Заедно с Георги Духтев правят истински бум в парковото дело. В Борисовата градина са засадени 1400 рози, разширен е розариумът, създаден е „Японски кът“ в частта към Цариградско шосе, засаден глав-

продължение от стр. 13

но със сакура - японска вишна.

Инж. Иван Иванов има отношение и към културното развитие на София. Той създава през 1941 г. при Софийската община ново отделение за "Културни грижи, телесно възпитание и пропаганда", към което са обособени отделените от Административното отделение служби на Градската библиотека, статистиката и периодичния печат.

На Градската библиотека са дадени за изпълнение по-важни задачи като: да се обзаведе като най-голямата столична общодостъпна библиотека и библиотека за безплатен домашен прочит; да изгради със съдействието на столичните читалища от града и присъединените селища една голяма мрежа от дейни библиотечни институции; да състави и поддържа един централен каталог на цялото градско книжно богатство и да със-

тави и поддържа пълна краеведска библиография за град София, живота и проявите в него.

Благодарение на инж. Иванов София постига едно високо ниво на своето архитектурно, градоустройствено и благоустройствено развитие и става една привлекателна и модерна столица.

„Дядо, попита внукът, а мога ли и за да имам пътека като инж. Иванов?“

„Можеш, разбира се, стига да

искаш и да живееш с проблемите на хората. Но за това трябва много да се учиш и да съумееш да приложиш знанията в практиката. Да си скромен, изключително ерудирани, отзивчив, новатор, да цениш науката и знанието.“

Тогава се замислих: „Каква похубава пътека от тази, да оставиш трайна следа в живота на обществото и да накараш хората да следват твоя пример като чл.-кор. инж. Иван Иванов.“

В ранната есен на 1975 г. имах щастливата възможност да посетя за две седмици Норвегия. Там се срещнах и със стария професор от Университета в Осло проф. Ролф Нордхаген, с когото имах крайно интересен разговор. „Вие сте от България?!“ - възкликна той. - „Познавате ли проф. Николай Стоянов? Ние бяхме приятели. Запознахме се на Световния ботанически конгрес в Кеймбридж през 1930 г. Той изнесе доклад за буквите гори на Балканския полуостров, който направи силно впечатление. Впрочем, Стоянов беше вече известно име в ботаническите среди и с годините продължи да се утвърждава като един от най-добрите ботаници на Балканите и в Европа... Беше голям ботаник, наистина и интересен собеседник, говореше няколко езика.“ И като помълча малко, проф. Нордхаген добави: „Стоянов има една прекрасна статия за Реум рапонтикум, известен доскоро единствено от Рила планина. Аз намерих това рядко растение и в Норвегия, проучвах го подробно, написах статия. Ето.“ Той извади от библиотеката си отпечатък от статията и ми го подари. Благодарих и го разгърнах. На първата страница имаше посвещение: „В памет на проф. д-р Николай Стоянов, София (1883-1968)“.

Макар и още млад научен работник, познавах добре творчеството на проф. Н. Стоянов, знаех, че е учен с широка международна известност и въпреки това думите и посвещението на проф. Р. Нордхаген силно ме развълнуваха. Това е един от малкото случаи, ко-

АКАД. НИКОЛАЙ СТОЯНОВ – БЕЛЕЖИТ БЪЛГАРСКИ БОТАНИК

Проф. д-р Стефан Станев,
Природонаучен музей – Пловдив

гато на чужда земя съм се чувствал горд, че съм българин.

Николай Андреев Стоянов е роден на 21 ноември 1883 г. в гр. Гродно, Русия. Учи гимназия в Белосток (сега в Полша) и следва Агрехимическото отделение на Киевската политехника. За революционна дейност е арестуван, лежи в затвора и изпратен на заточение, откъдето избягва и идва в България. Завършва естествени науки в Софийския университет, специализира една година в Мюнхен при световноизвестния учен проф. К. Гьобел, участва в Балканската и в Първата световна война и от есента на 1916 г. става асистент в Университета при проф. С. Петков. От 1922 г. е доцент и ръководител на Катедрата по ботаника в новооткрития Агрономолесовъден факултет, от 1930 г. - професор, от 1938 г. - академик. През 1936 г. поема Катедрата по систематика на растенията и растителна география във Физико-математическия факултет на Софийския университет, където се пенсионира (1951).

„Неговите лекции - пише проф. Б. Китанов - бяха изнасяни винаги темпераментно, с жив, цветист език, което особено привличаше студентите. Голя-

мата му обща култура, сърдечните му и другарски обноски, бяха го направили любимец на студентите естественици.“ Друг негов студент - зоологът ст.н.с. Н. Боев, преди години ми сподели: „Лекциите на проф. Стоянов бяха образец на научна ерудиция, съдържана колосална биологическа информация, находчиви образни сравнения и интелектуален хумор. Практиката пък беше низ от хубави, уморителни екскурзии с много „как“, „къде“, „за какво“ и т.н. за всяко растение. Човек и без да съзнава, изпитваше гордост, че е студент на Николай Стоянов.“

Същевременно Н. Стоянов е научен ръководител на хербариума в Царския естествоисторически музей (1928-1947) и пръв директор на Института по ботаника при БАН (1951-1962). Бил е още председател на Българското ботаническо дружество, главен научен секретар на БАН, член на редица наши и чужди дружества, организации, комисии и пр.

Работи в областта на флористиката, таксономията, фитогеографията, фитоценологията и др., като в много случаи поставя основите на тези проучвания у нас. Автор е на около 200 научни тру-

да, между които „Флората на България“ (с Б. Стефанов), „Аклиматизационната проблема в България“, „Опит за характеристика на главните фитоценози в България“, „Върху произхода на арктическият елемент във флората на Балканския полуостров“, „Критични проучвания върху българските представители на р. Диантус“ (с Б. Ахтаров), „Опит за анализ на реликтния елемент във флората на Балканския полуостров“, „Буковите гори на Балканския полуостров“ и др.

Н. Стоянов беше автор и над 150 научнопопулярни статии и някои книги. Те са написани много майсторски, на хубав и приятен за четене език и стил и имат тази особеност, че са оригинални по съдържание, отразяват най-често неговите лични наблюдения и впечатления и разбираня, и са посветени предимно на съвременни ботанически и природонаучни въпроси.

Богатото научно творчество на проф. Н. Стоянов и дългогодишната му преподавателска, организационна дейност му отреждат място на един от най-бележитите наши учени и просветни дейци в областта на биологията и на ботаника от най-висока европейска класа. Вече близо 40 години той не е сред нас, но споменът за неговата внушителна осанка, обаятелна личност и огромна научна ерудиция са живи; книгите, статиите и учебниците му не са загубили своята актуалност и продължават да бъдат неограничен източник на знания за българската и балканската флора и растителност, да ни респектират с научните си приноси и да ни вдъхват самочувствие.

БОТАНИКЪТ БОРИС СТЕФАНОВ И НЕГОВИТЕ АФОРИЗМИ

Акад. Александър Х. Александров,
Институт за гората - БАН

Акад. Борис Стефанов (1894-1979) е един от най-големите ботаници и лесобиолози не само на Балканите, но и в Европа. Той беше и един от най-големите ерудити и мъдри хора у нас през миналия век, тъй като освен че притежаваше огромни енциклопедични знания, голяма наблюдателност, аналитичен и проникателен ум и феноменална памет, можеше точно да анализира и предсказва процеса и събитията, а може би е притежавал способността на прозрение. Като офицер - командир на рота в Беломорието през 1917 г., той предвижда провала на Фердинанд, още през 1941 г. - поражението на Хитлер, а през 70-те години - накъде водят недъзите на политическата система. Когато в на-

чалото на 1944 г. предлагат министерство на известния генетик проф. Дончо Костов, той търси и получава компетентен съвет от Борис Стефанов: „Дончо, ако искаш да запазиш главата си, отказвай министерски пост.“ Впоследствие става ясно, че този приятелски съвет е спасил живота на

Дончо Костов.

Акад. Борис Стефанов беше от последните учени енциклопедисти с фундаментални знания по флористика, таксономия, фитоценология, фитогеография, палеоботаника, дендрология, анатомия на дървото, растителна физиология и екология. Освен то-

ва той притежаваше големи познания по география, история, геология, литература, философия, теология, право, изкуство и други области на човешкото знание. Целият му живот беше борба - с победи и загуби, с настъпления и отстъпления, всичко в името на науката и природата.

Глобалното мислене на акад. Б. Стефанов със силно европейско влияние се дължи до известна степен и на специализациите му през 1924-1925 г. в Ботаническата градина Кю-Лондон, Ботаническата градина и музей в Далем-Берлин, и Ботаническия институт към Университета-Виена.

Като личност с подчертано достойнство той не е позволявал

продължение от стр. 14

менторство и преклонение пред политици и монарси. Въпреки че е бил в приятелски отношения с групата на цар Борис III, включваща проф. Николай Стоянов, проф. Иван Буреш, Елин Пелин и проф. Борис Ахтаров на базата на общ интерес към българската

природа, поради свободомислието си Б. Стефанов скъсва контактите с царя. След години той отказва с писмо до Тодор Живков държавно отличие с мотив, че то се повтаря, което според него означава липса на развитие в работата му, а това е неприемливо за него.

Научното и научнопопулярно-

то творчество на акад. Б. Стефанов обхваща около 300 книги, статии и учебници, но дори само книгите му "Флора на България" (1925), съвместно с проф. Николай Стоянов, "Произхождение и развитие на вегетационните типове в Родопите" (1927), "Дендрология" (1934) и "Фитогеографски елементи на България" (1943) са

достатъчни да се разбере неговата водеща роля в ботаниката.

Освен многостранната си изследователска дейност акад. Борис Стефанов е автор на около 600 афоризми в ръкопис, които са записани хронологично. Някои от тях, избрани тематично, представям на вниманието на читателите на в. „Homo Sciens“.

ПОЛИТИЧЕСКИ СЪЖДЕНИЯ

- Когато дотече голяма вода, издига на повърхността гюбрето.
- Порочната власт си служи с парвенюта и тях издига.
- Какво е политиката на практика: шарлатания и демагогия.
- При всяка промяна мошениците бързат да се наредят на първо място.
- Жаждата за власт и чувството за отговорност са несъвместими.
- Най-долно мнение за народа имат управниците му.
- Що е политическа партия? Човешка глутница от властогонци и службогонци.
- След като вземат властта, управниците забравят задължението си.
- Повече от хората са добри, иначе всички щяха да се домогват да управляват.
- Демокрацията не е демокрация, когато си служи с принципите на демокрацията за параван и декорация.
- Когато демокрацията замени свободата на мисленето с физически и морален терор, тя се превръща в насилие.
- Тя, които най-много говорят за свобода, най-много я потискат, когато я овладеят за себе си.

НАУКА И КУЛТУРА

- За културата на народа се съди по качествата на интелигенцията. В некултурните и слабокултурните народи за интелигенция минават всякакви.
- Интелигенцията трябва да служи на страната си безкорисно, а не да предателства за облаги.
- Има ли разлика между партиец-учен и учен-партиец? Пър-

вият е партиец и в науката.

- Учен, който не е дал нищо за науката, е по-малко за порицание от онзи, който твори лъжи и измислици за користни цели.
- Има научни работници, за които крайната цел е пенсионирането.
- Чиновникът научен работник е форма на паразитизъм, проявяван чрез изнасилване на науката.
- Простакът е най-смешен, когато наметне мантията на ученост.
- Издигащ нищожеството на гърба си, после пициш от тежестта му.
- Учените издигат с труда си науката, а лъжеучените – с науката себе си.

ЛЮБОВ И БРАК

- Любовта е най-голямата залъгалка в живота.
- Семейството и любовта са две различни неща: семейството е потребно на обществото, а любовта – на човека.
- Брактът е договорно задължение, което любовта най-често нарушава.

ФИЛОСОФСКИ СЕНТЕНЦИИ

- Не е велико онова дело, за което се налага заплащане.
- Няма контрол, когато сам контролираш делата си.
- Когато властта се грижи само за себе си, няма нито власт, нито ред.
- За някои борбата против частната собственост се постига най-добре чрез придобиване на собствена частна собственост.
- Честният човек е много ляв за десните и много десен за левите.

С известно неудобство се отзовахме на поканата да напишем нещо за акад. Кирил Попов (1880-1966). Та какво толкова има да се пише за него - той е просто „нашият дядо Кирил“. Той е човекът, пред когото сме казвали стихотворения като репетиция за училищните прояви. Той не се разядоса и не настояваше след нашия отказ да взимаме уроци по пиано при неговата кръщелница - проф. Мара Пенкова. Вълнуваше се от спортните ни успехи. Той ни беше предоставил цигулката си за игра, без да чуем назидателни думи за това колко е ценна и как трябва да я пазим. Той ни донесе саморъчно приготвени опушени стъкла, за да гледаме пълното слънчево затъмнение през 1960 г.

Вкъщи никой не обсъждаше заслугите и постиженията на дядо Кирил. Между другото, като за пред деца, се споменава за негови предстоящи срещи с неизвестни за нас чуждестранни учени, като например срещата му с Карман*. Неприятно ни беше, когато за да не разберем нещо, се говореше на френски език, а ние – децата, ползвахме като чужд език само немски. Самият Кирил Попов освен перфектно френски и немски език ползваше още английски, руски и гръцки. Това създаде затруднения при редактирането за издаването на неговата „Автобиография“ през 1993 г.

Сега, когато ние сме вече въз-

ЗА ЛИЧНОСТТА И ДЕЛОТО НА АКАДЕМИК КИРИЛ ПОПОВ

Инж. Юлия Б. Попова - Цървенкова, инж. Александър Б. Попов

растни хора и всеки е специалист в своята област, научаваме от различни източници за неговите приноси в различни дялове на науката.

Един от тях е неговата автобиография, чрез която с лекота се потапяме в чудния свят на художниците от Париж, минаваме през изложбените зали на Берлин, Рим, Флоренция, Венеция и Британския музей, присъстваме на срещи със световноизвестни математици и на концерти и оперни спектакли. Спомените в нея са както за ученическите години във Варна и уроците по цигулка и музицирането в оркестър с Добри Христов, така и за участието в Македонското освободително движение. И всичко това е преплетено и неразривно свързано с интересите към науката.

Кирил Попов започва професионалния си път през 1904 г. като асистент по астрономия. Формира се като учен по време на спе-

циализацията си в Мюнхен, Ница, Париж. На 32 години защитава докторска дисертация в Парижкия университет, започната под ръководството на прочутия математик, астроном, физик-теоретик Анри Поанкаре. В нея К. Попов изследва движението на малката планета Хекуба, изучавано преди това и от неговия учител Поанкаре, коригира пресмятанията му и получава данни, много по-добре съответстващи на наблюденията. Според акад. А. Дацев К. Попов е първият българин, чиято диплома от Софийския университет е призната за равностойна на френските университетски дипломи.

В своята автобиография Кирил Попов сам прави преглед на научната си дейност, като разделя трудовете си в следните основни области: астрономия и небесна механика; външна балистика; термодинамика; чиста математика.

Неговите приноси в областта на математиката и балистиката са

широко известни и оценени от научната общност. Научните му изследвания в областта на термодинамиката са като че ли немного позната част от неговата дейност, но в разговор със сина си - проф. Борис Попов, самият Кирил Попов ги оценява като най-значими. А в тази област той работи и през последния период от своята научна дейност. В своята „Автобиография“ съвсем лаконично той споменава, че трудът му „Les bases mathématiques de la théorie des processus thermodynamiques irréversibles“ от 1956 г. е получил премията „Henri de Parville“ на Парижката академия на науките за 1957 г. Тогава акад. К. Попов е на 76 години!

Като „астроном в сянката на математиката“ го определя ръководителят на Катедрата по астрономия в Софийския университет доц. Валери Голев. „Знаменит ученик (един от малкото) на великия Поанкаре, световноизвестен учен, Кирил Попов сам се е смятал колкото за математик, толкова и за астроном. Неговите силни и широко известни постижения в математиката и балистиката и издигането му като водещ математик в Софийския университет оставят в сянка за обществото ни значителния принос, който той има за развитието на Катедрата по ас-

продължава на стр. 16

* Теодор фон Карман (1881-1963) - един от основоположниците на модерната аеродинамика и на изследванията за въздухоплаването (бел. авт.).

продължение от стр. 15

трономия през първата трети-на на миналия век.“

Първото име на астероид, свързано с България, дължим на авторитета на Кирил Попов сред европейските астрономи. Става дума за името на малката планета Цветана (785 Zvetana), кръстена от известния немски астроном А. Корф на дъщерята на К. Попов.

В благодарственото си слово при тържественото отбелязване на 75-я му рожден ден К. Попов отпределя един от основните принципи в живота си: „При пър-

вия успех, който имах, аз направих следната бележка в моя дневник: **Много актьори започват първото действие с повишен глас, за да стигнат в последното действие с прегракнал глас. Бъди благоразумен. Последните ти трудове не трябва да отстъпват по значение на първите.**“ Някак между другото в словото е отбелязано и познанството му с Айнщайн: „В един разговор с Айнщайн той ми каза: „Нашата най-голяма задача е да намерим нашия заместник“.

И той неотклонно се стреми да използва авторитета и междуна-

родните си контакти, за да изпрати отлични студенти по математика на специализация в чужбина. „Изобщо аз мислех, че туй, което чужди математици направиха за моето израстване, аз съм длъжен да направя за младите сили, които се формират у нас, да им помогна с нещо, да засиля вярата им в техните възможности.... В Берлин съм обърнал внимание на проф. Schur върху първите алгебрични работи на Обрешков и върху труда на Л. Чакалов върху теоремата за средните стойности.... Подготвил съм добрия прием в чужбина на

млади наши надеждни сили като Брадистилев, Тагамлицики, Г. Наджаков и др.“ (К. Попов, „Автобиография“)

Животът и дейността на човека, учения, преподавателя, акад. Кирил Попов, който се е „грижил за другите“, както и този на неговият по-малък по възраст, но не и по научната си значимост брат-акад. Методий Попов, могат да бъдат мерени с „европейски мачаби“ и днес, в новото хилядолетие, и да са мярка за съизмерване и пример за новото поколение учени и преподаватели.

МАТЕМАТИКЪТ И ЧОВЕКЪТ ЧЛ.-КОР. ГЕОРГИ БРАДИСТИЛОВ

**Доц. д-р Елена Върбанова,
ръководител катедра "Математически анализ
и числени методи", ФПМИ към ТУ - София**

*Опознавам безмълвно, просвещавам се неспирно,
обучавам неуморно.
Конфуций*

Преди 30 години, на 18 юни 1977 г., на 73-годишна възраст, проф. д-р Георги Брадистилев приключва земния си път. Но неговият пълноценен живот, интелектуално наследство и уникално дело съставят невидимо продължение на този път, защото принадлежат на всеобщото ни развитие като народ.

Г. Брадистилев става редовен асистент в Софийския университет (СУ) веднага след отличното си дипломиране през 1927 г. Но определяща за неговия път в математическата наука е 1931 г., когато той заминава на специализация в Сорбоната. Тогава започват научните му контакти с известния математик д-р Оскар Перон, под чието ръководство през 1938 г. той защитава дисертацията си в Мюнхенския университет.

Научните интереси на проф. Г. Брадистилев, насочени към приложенията на математиката, определят неговото решение да се премести през 1943 г. от СУ във Висшето техническо училище (ВТУ). Само в рамките на 4 години (1943-1947) той получава доверието и последователно му се възлага отговорността да изпълнява трите ключови служби във всяко висше учебно заведение – ръководител катедра, декан на факултет и ректор на ВТУ! Така той се изкачва по академическата стълбица, преминавайки през всички етажи на управление на висшето образование. Това навярно му е помогнало да бъде реалист относно целесъобраз-

ността на свои и на някои чужди виждания за развитие на висшето образование.

Благодарение на своите качества на забележителен преподавател, ярък творец, добър организатор и благородно строг администратор, той служи достойно с цялата си енергия и огромно интелектуално многообразие на науката и на образованието в България. Разказват, че изисквал всяка работа да се върши по „Правилото на 3-те О“: „**Отношение + Отговорност + Отчетност**“.

Проф. Г. Брадистилев принадлежи към реформаторското поколение преподаватели. Като ръководител на катедрата „Приложна математика“ в продължение на 18 години той организира, ръководи и реформира обучението по математика за инженерни специалности. Безспорно богато наследство са неговите учебници и сборници по математика, по които се обучават хиляди студенти.

Научното наследство на проф. Г. Брадистилев е също значимо. Резултатите са публикувани в около 100 статии. Многогодишен рецензент е на списанията „Jahrbuch und Zentralblatt für Mathematik“. Висока чест за българските математици е избирането му за съставител и редактор на сп. „Zentralblatt für Mathematik“ за периода 1970-1976 г. Проф. Г. Брадистилев е посвещавал мисъл, сили и време и за изграждане на професионални творчески организации – Съюз на матема-

**Хуморът на проф. Г. Брадистилев
(по спомени на негови колеги, сътрудници,
асистенти и ученици)**

В навечерието на изпитна сесия професор Брадистилев инструктира асистентите: **“Когато изпитвате, оценката на студента ще изграждате върху знанията му, а не върху незнаието.”**

Двамата забележителни професори в МЕИ и големи приятели в живота - професор Брадистилев и професор Минчо Златев, се сблъскват на входната врата на МЕИ. Никой не дава път на другия. Следва диалогът:

Проф. Брадистилев (доста по-висок и едър човек): **“Минчо, направи ми път, защото ей сега ще те сложа в малкото си джобче!”**

Проф. Златев (дребен на ръст): **“Тогава там ще имаш повече акъл!”**

Веднъж по време на лекция на професор Брадистилев студентите шумят повече от обичайното. Той, почуквайки с тебешира по дъската, казва строго:

“Два цирка има вече в София – старият и новият. Трети цирк няма да допусна.”

Разказват, че веднъж професор Брадистилев минавал покрай общежитие и близо до него от един прозорец паднал камък. Той вдигнал глава към студента на прозореца и казал заканително: **“Ще ти пиша двойка. Не си изчислил правилно параболата.”**

тиците в България и Балкански математически съюз.

В кореспонденцията си акад. Кирил Попов (учител на проф. Г. Брадистилев) и Алберт Айнщайн споделят виждането, че основна задача на учения и преподавателя е да открие, подготви и остави наследници. Това проф. Г. Брадистилев прави напълно осъзнато и с родолюбива всеотдайност. Негови ученици разказват, че той ги е изграждал и като специалисти, и като личности – търпеливо, тактично и добронамерено, готов винаги да помогне със съвет или идея, умеейки да казва истината простиичко и с неподправен хумор. Неговите ученици са живото динамично наследство, което прави името му неразделно свързано с развитието на науката и образованието в България. Моето поколение имаше професионалния шанс да работи с някои от тях и да бъде ограждено с тяхното деликатно внимание, доверие и плодотворно влияние. Благодарение на тях ние се чувстваме вто-

ро поколение наследници на проф. Г. Брадистилев. За това негово дело сполучлива оценка и своеобразна признателност изразяват неговите ученици проф. Г. Бояджиев и проф. Б. Чешанков: **„Да раздава знание за него беше както вътрешно лично удоволствие, така и морално задължение.“**

Наред с всичко това, той е бил голям любител на природата и голям естет. За неговото отношение и дълбок усет към изобразителното изкуство голяма роля изиграва съпругата му Добринка Димитрова, която е завършила живопис във Флоренция.

Няма да е пресилено да се каже, че член-кор. проф. д-р Г. Брадистилев е един връх в нашето научно наследство, но връх на една висока планинска верига. Не е лесно да се следва неговият пример. Но всеки може непрестанно да се опитва: може да го вземе за свой спътник по пътя към своите собствени върхове.

На тихата и спокойна уличка "Кръстьо Сарафов" в софийския квартал Лозенец, на партера на неголяма кооперация се намира музея "Димитър Димов". Тук е живял авторът на "Тютюн" от 1954 г., когато купува апартамента, до смъртта си през 1966 г. Тук прави редовните си сбирки Клубът на писателите лекари. Тук се ражда дъщерята от третия брак на писателя – Теодора, известна днес като белетристката Теодора Димова. Интересни, а и неизвестни неща ще ви разкаже уредничката на музея, ако решите да го посетите. Защото, ако за писателя и драматурга Димитър Димов, който *"се отличава с психологическо проникновение, интелектуална задълбоченост, остра конфликтност и тънък усет към богатството на езика"* можете да прочетете във всяка христоматия, в битността си на професор по анатомия на гръбначните животни той не е толкова известен.

Когато се ражда Теодора, майка ѝ се премества с нея при родителите си, защото...за бебето няма място. Професорът по ветеринарна медицина е превърнал жилището си в нещо като убежище на алхимик. Спалнята е затрупана до тавана с книги. Част от гостната, която служи и за кабинет, е заета от всевъзможни лостове, сфери, махала, дори индуктор на Румкорф за експерименти в областта на физиката. В кухня-

НЕПОЗНАТИЯТ ДИМИТЪР ДИМОВ

Люба Дашовска, гл. уредник в НПТМ

та е фотолабораторията. Там е и химическата лаборатория. На масата за хранене е монтиран микроскоп, а по полиците са подредени над 500 банки с реактиви и препарати. Домакинята имала една-единствена тенджерка, която Димитър Димов редовно изнасял в коридора, за да не пречи на научните му занимания. Библиотеката е в пълен синхрон с разностранната му личност. Сред 2500-те издания на 5 езика съжителстват "Основи на електротехниката", "Акушерство", "История на изкуството", "Теория на усещанията", "Аналитична химия", учебници по висша математика, физика и астрономия, палеонтология, география, философия и т.н.

Родът му по майчина линия е неразривно свързан с Дупница. Дядо му Спас Харизанов е адвокат, а сестрата на Спас Харизанов – майка на Яне Сандански. През целия си живот Д. Димов събира материали за книгата, която искал да напише за именития си родственик, но така и не успява да реализира своя проект.

Майка му има само гимнази-

ално образование, но тя е човекът, който пренася през годините безусловната любов и копнеж към художественото слово. Мечтата ѝ да види сина си поет или художник и неговите интереси преди всичко към естествените науки дълго време са основа за конфликти между майка и син.

Роден през 1909 г. в гр. Ловеч, Димитър Димов е тихо и затворено дете с богато въображение. Съучениците му го смятат за чудак, а той проявява нескрит интерес към книгите, физиката и химията. Гимназиалното си образование завършва в Първа мъжка гимназия, а в последните години силно се увлича по идеите на Фройд, Ницше, Бергсон и творчеството на Мирбо.

През 1928 г. постъпва във Ветеринарномедицинския факултет на Софийския университет, след един семестър по настояване на втория си баща Руси Генов се прехвърля в Юридическия факултет, но бързо се отказва и се връща отново във Ветеринарномедицинския, като започва да учи и испански език. Когато завършва

през 1934 г. като доктор по ветеринарна медицина, вече е започнал работа по първия си роман. Междувременно постъпва на работа в Софийския централен бактериологичен институт, после е командирован като микробиолог в Областната ветеринарно-бактериологична станция в Бургас, а до 1939 г. е участъкъв ветеринарен лекар в софийското село Ваксево и в Кнежа.

От 1939 г. е асистент по анатомия във Ветеринарномедицинския факултет на Софийския университет. От януари 1943 до март 1944 г. е на специализация по хистология на нервната система в Мадридския институт "Рамон-и-Кахал". През септември 1944 г. е мобилизиран като ветеринарен лекар и изпратен на Халкидическия полуостров. През периода 1947-1949 г. е доцент в Агроническия факултет в Пловдив, а от 1949 до 1953 – в Селскостопанската академия. От 1953 г. е професор по анатомия, ембриология и хистология на гръбначните животни във ВССИ "Г. Димитров" в София.

Автор е на повече от 20 научноизследователски трудове, а след 1966 г. в архива му са открити нови планове и ръкописи за две книги върху теорията на отражението. Неговото научно и литературно наследство обединява широко скроената личност на писателя, учения и преподавателя.

ЖЕНИ В НАУКАТА

ЧЛЕН-КОРЕСПОНДЕНТ НА БАН ХЕНРИЕТА ТОДОРОВА – ОТКРИВАТЕЛ НА НОВИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ КУЛТУРИ

Христина Ангелова, ръководител на Базата за подводна история и археология – Созопол

През 1967 г. Х. Тодорова е вече на работа в Археологическия институт на БАН и веднага започва самостоятелни археологически разкопки, които носят нови открития: некрополът край Девня е предвестник на прочутото "Варненско злато", а проучената през 1968–1970 г. селищната могила Голямо Делчево, Варненско, е първият, изцяло изследван върху цялата си площ и публикуван, енеолитен обект на Балканския полуостров. Следват почти цялогодишни спасителни разкопки на селищните могили Овчарово и Поляница, Търговищко, които хвърлят светлина върху дотогава непознатата вътрешна структура на енеолитните селища а с това и върху цялото енеолитно общество.

Двете ѝ деца растат покрай нея на разкопките.

През 1979 година Хенриета Тодорова защитава първата в

българската археология дисертация за „доктор на историческите науки“. Темата е: **"Каменномедната епоха в България"**. Трудът е публикуван на английски (1978), на руски (1979) и на български език (1986).

Х. Тодорова е откривател на много археологически култури, фази и периоди в българската праистория. Основната тежест на изследванията ѝ пада върху епохите на неолита и енеолита в Североизточна България и Западно Черноморско крайбрежие, за които до 60-те години на ХХ век не се знаеше почти нищо.

Проучванията, които тя ръководи в района на Долна Струма между 1980 и 1990 г. впоследствие продължават като съвместен българо-гръцки проект, който свързва късноенеолитните явления в Югозападна България с тези от Северна Гърция, Македония и Тесалия.

Редица нейни изследвания, посветени на проблемите на най-ранната металургия, са публикувани в Германия. Активното ѝ участие в широкомащабния проект на Макс-Планк институтите по химия в Майнц и Хайделберг (Германия) за химично и оловно-изотопно изследване на най-ранните балкански метални находки даде възможност да бъде установен достатъчно точно произходът на медта, вложена в най-ранните метални находки.

Научните резултати, получени от проф. Тодорова, допринасят съществено за уточняване на общата картина на праисторическото развитие на Югоизточна Европа през VII–IV хилядолетие пр. Хр.

Характерно за стила на работа на Х. Тодорова е стремежът ѝ ефикасно да интегрира в археологическите изследвания данните, получени от естествените науки. По нейна инициатива през 1977 г. към Археологическия институт на БАН бе създадена *Проблемна група за интердисциплинарни изследвания*. Години наред тя бе неин ръководител и гл. редактор на сп. "Интердисциплинарни изследвания", издавано от АИМ - БАН.

Научните ѝ трудове са многобройни. Автор е на 18 монографии, някои от които са станали вече класически произведения. Посветени са ѝ два юбилейни сборника. Трудовете ѝ са многократно цитирани и широко използвани в съвременната пра-

Проф. дин Хенриета Тодорова е един от водещите - интернационално признати - праисторици на Югоизточна Европа. Нейната 40-годишна изследователска работа и особено ръководените от нея успешни, широкомащабни археологически разкопки, разшириха значително познанията за праисторията на Балканския полуостров и изиграха в много отношения определяща роля за днешните представи за неолита, енеолита, протобронзовата (VI–IV хил. пр. Хр.), къснобронзовата епохи и палеоклимата в тази част на света.

Тя е родена в София. През 1954 г. завършва история и философия в Братиславския университет. Следват години на учителстване, докато през 1961 г., на археологическите разкопки на Азмашката могила край Стара Загора, тя не открива истинското си призвание - разкриването на неизвестното праисторическо минало. На Азмашката могила прави и първото си откритие – ранния енеолит на Тракия. На разкопките на селищната могила Сава до Дългопол следва ново откритие – културата Сава.

Но в София не искат и да чуят за "някаква си даскалица, която взе да прави открития", поради което аспирантурата ѝ по праистория е в Археологическия институт на Словашката академия на науките в Нитра, където защитава дисертация през 1964 г. През същата година тя е обявена и за „доктор на философските науки“ на университета „Ян Амош Коменски“ в гр. Братислава, Словакия.

продължение от стр. 17

историческа литература в целия свят.

Съществен е приносът на проф. Х. Тодорова за подготовката на млади праисторици. Тя е чела курсове от лекции в редица български и чуждестранни университети. На разкопките ѝ са участвали и усвоили методите на те-

ренната работа много млади археолози от страната и чужбина. На най-перспективните от тях тя предоставя свои археологически материали за обработка и публикация. Ръководила е редица докторанти, които днес са част от младото поколение български археолози.

Нейни находки са експонирани в музеите в Благоевград, Пет-

рич, Варна, Добрич, Враца, Шабла, Дуранкулак и Серес, както и в Археологическия музей на БАН, в музейната сбирка на Института по морфология на БАН и в Националния исторически музей.

Била е научен секретар на Единния център по история и зам.-директор на Археологическия институт на БАН. Член-кореспондент е на Немския археологически ин-

ститут в Берлин от 1978, а на БАН – от 2004. Чуждестранен член е на немската академия "Лайбниц социете" в Берлин и член на Постоянния съвет на Union International des Sciences Pré- et Protohistoriques.

Проф. Хенриета Тодорова може да се нарече щастлив човек, защото е от личностите, за които хобито и професията напълно се покриват!

Сред ярката общност на членовете на Българската академия на науките е и член-кореспондент Милена Цанева – виден изследовател, критик и историк на българската литература, талантливо разкриваща нейното творческо своеобразие, стойност и красотата. В обсега на изследванията ѝ са различни по своя идеен облик и художествен почерк творци.

Общопризнати са приносите ѝ като един от най-компетентните и задълбочени изследователи на живота и мащабното творчество на патриарха на българската литература Иван Вазов – на неговия поетически път и свят, на пътеписите му, на повестите, романиите и драмите му. На Вазов, за когото Родина бе олтар, проф. Цанева посвещава повече от петдесет години от научноизследователската си дейност не само като автор, но и като редактор и съставител на издания, представящи личността и творчеството му. Дълбоко искрена и всеотдайна в изследванията си, тя акцентира върху значението на Вазов за формирането на националната култура и самочувствие и подчертава непреходността на неговото творчество, което и днес е неизчерпаем източник на патриотизъм. Ето защо, през 2000 г. член-кореспондент Милена Цанева бе удостоена с високата наг-

ЗА ЧЛЕН-КОРЕСПОНДЕНТ МИЛЕНА ЦАНЕВА

Емилия Момчилова,
Централна библиотека на БАН

рада "Иван Вазов", носители на която имат честта да бъдат само бележити творци.

Известна като специалист по история на българската литература от Освобождението до края на Първата световна война, в периметъра на своите изследвания проф. Цанева включва и периода между двете световни войни, когато се полагат основите на съвременната литература, изразяваща новото светоусещане на човека и неговата ценностна система. Нейно е първото обстойно изследване на творческото развитие на Светослав Минков (още в края на 50-те години на XX век). С проникновението и талант тя пише редица литературно-критически очерци – своите "профили и етюди" за Христо Смирненски, Никола Фурнаджиев, Елисавета Багряна, Никола Вапцаров, Христо Радевски, Атанас Далчев, Елин Пелин, Пенчо Славейков, Мара Белчева и други творци. Започнала професионалния

си път като асистентка по българска литература в Софийския университет, проф. Цанева работи дълги години и в Института за литература при БАН, за да се завърне отново (през 1980 г.) в университета. В продължение на четиринадесет години Милена Цанева е зам.-главен редактор на сп. "Литературна мисъл" и повече от дванадесет години е ръководител на Катедрата по българска литература във Факултета по славянски филологии към Софийския университет. Стотици са нейните възпитаници, в които тя запалва искрата на изследователя и любовта към българската литература, към нейното богатство и истинска стойност. Автор е на над дванадесет книги, десетки статии, студии, литературни портрети, есета и рецензии по проблемите на националната литература.

За своите значими приноси като изследовател, критик и историк на отечествената литература, Бъл-

гарската академия на науките – най-големият национален център за фундаментални и приложни изследвания, избира проф. Милена Цанева за свой член-кореспондент (1997). Понастоящем, тя е една от седемнадесетте бележити жени учени, които Академията е избрала за свои членове, през приблизително 138-годишната си история. А през 2004 г. идва и поредното признание – за цялостното си творчество член-кореспондент Милена Цанева е удостоена с най-високото държавно отличие – орден "Стара планина" I степен.

Известно е, че истинската красота струи отвътре, от духовната същност на човека. А всеки, който се е докоснал до проф. Цанева и до нейното творчество, е наясно, че става дума за дълбоко духовен човек, с вродена природна чувствителност, финес и интелигентност. Наследила талант и трудолюбие от своите родители – литературният критик Георги Цанев (академик на БАН) и поетесата Бленика (Пенка Цанева), членкор. Милена Цанева се изявява като личност със собствена позиция, дълбок и оригинален учен, обичан преподавател, човек с широка култура, начин на общуване и разностранни интереси – достоен представител на видната фамилия Цаневи.

Няма човек в областта на хранително-вкусовата промишленост, който да не знае името на Мария Балтаджиева. Нейни студенти и докторанти прилагат получените от нея знания във всички краища на България и в чужбина. Нейното име е здраво свързано с *лактобацилус булгарикус*.

Проф. Балтаджиева по маниер на поведение и по външен вид е настояща дама. Висока, стройна, с горда - бих казала - царствена осанка, с красиви руси коси и изключително изразителни очи. Нейната широка обща култура, задълбочените ѝ познания, интересът към всичко ново, ненаатрапчивото ѝ, но много ярко присъствие в научния и ежедневието живот, загрижеността ѝ към проблемите на младите, са едни от малкото характеристики на тази *lady* на българската наука. Освен това - както казва Младен Стоянов, управител на старозагорското дружество Бултех 2000 - проф. Балтаджиева е високоморален човек. Човек, на когото можеш да се довериш, да се опреш, да си сигурен, че няма да те подведе.

Винаги съм се чудила откъде взима сила тази истинска жена да прави блестяща научна кариера, да бъде грижовна майка, незаменима и всеотдайна баба, търсена

ЧЛЕН-КОРЕСПОНДЕНТ МАРИЯ БАЛТАДЖИЕВА – УЧЕНИЯТ И ОТКРИВАТЕЛЯТ

Ст.н.с. дфн Искра Арсенова,
секция "Социологически науки" към СУБ

и активна общественичка. Как съумява да балансира между обществените и лични интереси, без да обиди и засегне близките и познатите си? Откъде намира време да достави радост на децата и внуците си, да поговори спокойно със специалистите и студентите си, да организира различни научни мероприятия на високо равнище?! Да направи живота си низ от постижения!

Още като студентка проф. Балтаджиева е заплена от *лактобацилус булгарикус* и през 1968 г. защитава дисертация за получаване на научната степен "доктор" по "Технология на млякото и млечните продукти". По същото време тя отглежда и възпитава

своите синове като достойни граждани на нашето общество. През 1985 г. получава и научната степен "доктор на техническите науки" по "Технология на млякото и млечните продукти", а през 1987 г. става професор. По това време майчинството вече е обогатено с любовта и всеотдайността към внуците Георги и Мария.

Проф. Балтаджиева е титуляр на дисциплината "Технология на млякото и млечните продукти" на 37 випуска по специалността на ВИХВП. Автор е на 4 учебника и 10 учебни помагала, проведени над 32 образователни курса в страната и още толкова в Украйна, Кувейт, Италия, Палестина и други страни. Подготвила е над 15

специализанти, разработила е правилник за оценка качеството на продуктите. Активно участва в разработване на национални и регионални програми за развитието на отрасъла „Мляко и млечни продукти“, участник в работни групи за хармонизиране на българските стандарти и законодателството с Европейските стандарти. Ръководител е 17 години на катедра "Технология на млякото и млечните продукти". Ръководител е на специализирана Лаборатория за мляко и млечни продукти, зам.-председател е на СУБ, ръководител на Национална борса за интелектуални продукти. Нейното име, освен че е известно на учените в областта на технологията на млякото и млечните продукти почти из целия свят, е вписано в Златната книга на изследователите в България. Член-кореспондент е на Международната организация по иновациите.

И пак се връщам на въпроса коя е всъщност проф. Мария Балтаджиева? Може би това е преди всичко **човекът**, отдал целия си живот на науката, на обществото, отгледал достойно поколение, запалил със своя иновативен ентузиазъм много млади хора, които да продължат започнатото от нея дело.

СТ.Н.С. МАГДАЛИНА СТАНЧЕВА: СОФИЯ Е НЕЙНИЯТ ДОМ

Надежда Александрова, НБУ

Удивително е усещането за дом у Магдалина Станчева; и съзнанието, че домът - това не са просто стените на апартамент или високият дувар на борческият замък. Всеки, който има възможност да общува отблизо с нея, го установява още при първото си съприкосновение с удобството и уютата на личното ѝ пространство, в което всяка вещь има свое място; тя притежава дарбата да обича вещите около себе си без чувството за притежание или каквото и да било педантизъм. Около нея има едно непрекъснато усещане за движение, за промяна. Колкото пъти се налага да я посетя, толкова пъти установявам, че нещо е разместила, че нещо ново или нещо незабележимо преди е придобило акцент и привлича вниманието към себе си. Магдалина Станчева някак естествено обогатява съдържанието на понятието дом, като го пренася и върху понятията град, държава, свят – като места за живеене, които изискват непрекъсната грижа.

Трудно днес младите хора биха могли да знаят, че на тази крехка жена дължат гордостта си да живеят в град, съхранил историческа памет. Едва ли могат да си представят, че през 50 и 60-те години, по време на социалистическото преустройство на центъра на столичния град, тя е трябвало сама да брани от събаряне старите градски стени в подлезите пред партийния дом, църквата "Света София"; че като съвсем млада уредничка в Музея за история на София е трябвало да организира разчистването около древната руина "Ротондата", която била затрупана почти до купола си от разрушенията по време на бомбардировките и последвалото след тях ново строителство, и която, разположена днес в пространството между хотел "Шератон" и Президентството, е сравнително от-

скоро известна като църква "Св. Георги".

Високо ерудирана и отлично подготвена, с международен престиж в своята наука, контактуваща с колегите си по света на много езици, Магдалина Станчева в продължение на няколко десетилетия е най-популярният археолог в София. Тя не е кабинетен учен, вгледан в славните руини на историята. Нейна отличителна черта е острото ѝ чувство за съвременност, съчетано с обществена съвест и отговорност, което превръща заниманията ѝ с история и археология в актуални и неотложни за разрешаване задачи. Опазването на националното историческо и археологическо наследство според нея не се състои само в разкриването и показването му пред света; не е въпрос само на гордост и на национален престиж, а преди всичко на широко образование и култура, на отговорност у всеки член на обществото. Тя не се щади да популяризира историческото знание с университетските си лекции, със сладкодумните си беседи в музеи, читалища и училища из страната, по всички начини, с перо и конкретни действия, в нелепа борба с невежеството на администрацията и на новите власти.

Старите вестници "Народна култура" пазят спомена от онова време - седмичната колонка на Магдалина Станчева, с която тя търсеше и намираще многоброй-

ни съмишленици между хората, обичащи и пазещи своята, тогава все още малка и обозрима, столица от нашествието на безпросветните и безродните. Тя е от учените, спечелили авторитет и име в тоталитарното време не благодарение на нечия подкрепа, а въпреки липсата на такава – само със своите знания и действия, само със съзнанието за важността на усилията и опора в тежестта на аргументите си.

Запомнила съм първото си впечатление от Магдалина Станчева в края на 70-те години, когато току-що бях започнала работа в Националния литературен музей. Беше на една среща на музейните уредници от София в новопостроената тогава зала на къщата музей "Георги Димитров". Бях следила споменатата нейна колонка и разпалилото ѝ критично изказване не ме изненада, само потвърди възторга и симпатиите ми към нея. По това време тя е вече утвърден учен с усилена международна дейност, автор на многобройни публикации върху археологическото наследство по българските земи и проблемите на музеологията. Магдалина Станчева първа през 60-те години включи в изследванията си на терен и в научните си публикации средновековния културен пласт на София, с което разшири тематичния обхват на българската археология, т.е. времето на Второто Българско царство и на османското влади-

чество.

Като член на Комитета за световно културно и природно наследство и негов вицепрезидент в продължение на шест години тя представя достойно българската археологическа наука и младото ни музейно дело по света; осигурява консултации на водещи чужди специалисти по въпросите на консервацията и реставрацията на археологическите паметници и находки; участва в организирани от Комитета сесии в Кайро, Париж, Флоренция и на други места по света; подготвя многоезични издания на ЮНЕСКО за българските археологически паметници; приобщава и запознава нашата общественост с опита и политиките на най-напредналите страни по отношение на културно-историческото наследство.

След 1989 г. Магдалина Станчева е неуморна в желанието си да предаде своя дългогодишен ценен опит на младите си колеги. Тя се включва активно като съветник в работата на Министерство на културата, полага основите на специалност "Музеология" в новосъздадения през 1990 г. Нов български университет, на който дарява личната си библиотека, съдържаща изключително ценни научни издания по история и археология, редки книги и албуми за изкуство, стара периодика. Представя на НБУ и личния си архив, събиран в продължение на няколко десетилетия, старателно подреден, разказващ за един смислен и отдаден на науката и обществото живот, доказателство за себеотдайност и човешка щедрост.

В момента тя консултира подготовката на новия Закон за музеите и паметниците на културата, който би трябвало да сложи край на популисткото говорене и да регламентира опазването на националното културно наследство за бъдещето.

МЛАДИТЕ В НАУКАТА

Д-Р ВЕСЕЛА КРЪСТЕВА – НА КРЪСТОПЪТЯ МЕЖДУ ИНЖЕНЕРСТВО, ИНФОРМАТИКА И БИОМЕДИЦИНА

*Ст.н.с. I ст. д-р Михаил Матвеев,
директор на ЦЛБМИ-БАН*

Годината 2006 беше особено успешна за ст.н.с. II ст. д-р инж. Весела Кръстева от Централна лаборатория по биомедицинско инженерство "Проф. И. Даскалов" - БАН. За значителен принос в областта на биомедицинското инженерство с разработки, свързани с автоматичния анализ на биоелектричните сигнали на сърцето, едва на 30 години, тя бе удостоена с годишната награда на МОН за 2006 г. "За особен принос в науката", за млад учен, както и с отличието на БАН за млади учени "Проф. Марин Дринов". Пресечната точка между най-новите инженерно-информационни технологии и очакваните решения проблеми на здравеопазването се оказва за нея много актуална и плодотворна област с големи предизвикателства, към които тя успешно насочва своята изследователска дейност.

Потенциалът на д-р В. Кръстева се разкрива още по време на учението ѝ в НППМГ "Акад. Л. Чакалов", специалност физика, която завършва с пълно отличие (1993). Според нея много важни за

успешната ѝ реализация са инженерното мислене и адекватното образование, получени в ТУ - София, специалност Електроника, която завършва с награда за отличен успех (1998). В научната си кариера тя израства под строгото и изключително професионално ръководство на видния български учен проф. Иван Даскалов, основател на школата по биомедицин-

ско инженерство в България. За две години разработва и защитава успешно докторска дисертация, свързана с конструиране на ново поколение "джобни" дефибрилатори (2001). През 2006 г. печели конкурс за ст.н.с. II ст. и в момента продължава своята активна изследователска дейност в ЦЛБМИ – БАН, секция "Анализ и обработка на биомедицински сигнали и

данни". Тя задълбочава изследванията си в областта на автоматичната диагностика на различни кардиологични заболявания и разработването на системи за клинично приложение на базата на съвременни инженерни и информационни технологии.

Ако трябва да се определи основата на тези ранни творчески постижения, то тя се открива в три нейни качества - ясна и точна мотивация, отлична концентрация и творческа способност за анализ и синтез. Развивайки тези качества, тя успява да насочи усилията си към реализиране на всяка своя идея.

За 8-годишната си научна дейност В. Кръстева има издадени над 25 научни публикации, повечето от които в реномирани международни списания с импакт фактор, както и над 20 доклада на международни и национални конференции. Впечатляващо е участието на В. Кръстева в голям брой международни договори с външно финансиране от Schiller-Medical

продължава на стр. 20

продължение от стр. 19

SA - Франция, и SchillerAG - Швейцария; в изследователски проекти с национално финансиране; в договори за междукадемично сътрудничество с Италианската академия на науките. В рамките на тези проекти тя е работила като поканен изследовател във Франция и Италия. Ръководител е и на 7 дипломанти от ТУ - София. Член е на Съюза на учените в България, Съюза на математиките в България, Дружеството по биомедицинска физика, на Международната федерация за меди-

цинско и биомедицинско инженерство (IFMBE).

Приложението на резултатите от изследванията ѝ са съществени принос за създаване на ново поколение автоматични портативни дефибрилатори за спешна помощ, съвместно с фирмата Schiller Medical SA - Франция, както и за разработването на метод за разпознаване на животозастрашаващи сърдечни аритмии, с много висока точност. Понастоящем В. Кръстева участва в изследвания за прецизирана оценка на инфаркт на миокарда по данни от високочестотна ортогонална електро-

кардиография. Разработката е отличена с награда за колектива от учени, от Организационния комитет на X конгрес на Дружеството на кардиолозите в България (2006), "За съществен научен принос в областта на кардиологията".

В дългите часове пред компютъра Весела успява "да спре времето", обединявайки в едно професия и хоби. Презареждането с нови сили получава най-ефективно сред природата - на колело, на ски или просто на екскурзия, в търсене на красотите през погледа на обектива. Удоволствието от релакса не би било пълно

без преглед на най-новите игрални и научнопопулярни филми, без музиката и без смеха в приятната компания на приятели.

Високите отличия В. Кръстева приема с благодарност към всички колеги за позитивното отношение, подкрепата и удоволствието от съвместната им работа, от момента на раждане на научните идеи до тяхната практическа реализация. Според нея, освен популярност, получените отличия са пътеводител за младия учен и мотив да продължава личностното си израстване. А всяко дърво, което се полива, давява на света плодове...

ДОЦ. Д-Р НИКОЛАЙ НИКОЛОВ: ДА ПОБЕЖДАВАШ КРАСИВО

Лидия Недекова,
Технически университет – София

"Животът е игра, опитай се да побеждаваш, играейки красиво."

Доц. д-р. Николай Николов завършва ТУ „Ангел Кънчев” - Русе, специалност Технология на машиностроенето и металорежещи машини (1995) и магистърска степен по приложна математика и информатика в ТУ - София (1998). Същата година става редовен докторант в катедра "Теория на механизмите и машините" - МТФ към ТУ с научен ръководител проф. д-р Витан Гълъбов. Защитава докторска дисертация на тема: "Структурно-метричен синтез на предавателни механизми за генериране на монотонни функции на положението" (2001). Автор е на над 75 научни публикации, участник в научния колектив на 8 научноизследователски работки. Има 5 съавторски изобретения, отнасящи се до механизми и специализирани работи. Член е на Националното научно-техническо дружество по

ТММ (BuKToMM). Ръководител на катедра "Теория на механизмите и машините". Патентованият оригинален механизъм е апробиран в изработения от българо-немската фирма SPESIMA леярски дозирач робот FEEDMAT 2, успешно представен на Националното младежко изложение „ЕКСПО ИНТЕЛЕКТ” и на Международното изложение за леярска техника GIFA в Дюселдорф, Германия, след което е преминал пробна експлоатация в леярна на фирма MONEVA - Германия. Н. Николов по време на следването си в ТУ „Ангел Кънчев” две години е стипендиант на фондация „Еврика”, получавал е грамота от Националния съвет "Научни изследвания" при МОН като участник в научен колектив, постигнал съществени резултати през Петата конкурсна сесия (1995-1999) и сребърния знак на Българска стопанска камара.

"Рецептата" за евентуална победа на Николай Николов е талант, желание за непрекъснато самоусъвършенстване, отличен учител и работа в колектив от творчески личности. "Моят шанс - казва той - е, че още като студент II курс в

Русе първите ми преподаватели по ТММ проф. д-р Кирил Енчев и доц. д-р Радостин Долчинков (един от най-добрите ми приятели) ми разкриха красотата на ТММ и аз още тогава реших, че бъдещето ми ще е свързано с това. След това имах големия шанс да попадна на проф. д-р Витан Гълъбов, който ми стана научен ръководител и най-добър приятел и на когото дължа всичко. Попаднах и в елитна катедра като ТММ, в която винаги е имало творческа атмосфера. Учен се от личности като проф. д-р Стефан Павлов, чл.-кор. проф. д-р Венелин Живков, проф. д-р Михаил Милков и др. Трябва да отбележа и ролята на фирма „Спесима” ООД, който управител инж. Венцислав Славков винаги е разбирал, че не е възможно да се продават на световния пазар конкурентни изделия, без в тях да е вложено „ноу хау."

Постигането на всеки резултат води до удовлетворение, но това е за кратко, тъй като човек скоро започва да преследва следващата си цел и трудностите, с които се сблъсква, постепенно започват да заменят удовлетворението с неудовлетворение. Благодарение на това и доц. Николов никога не стои на едно място, а се опитва да изкачи следващия връх. Много фин и внимателен, спокоен до стоицизъм, той вече е наредил своя стихосбирка и твърди, че поетичното се крие в творческото прилагане на механиката и математиката при синтеза на механизми и машини, който е най-съществената част от модерната механика – Теорията на механизмите и машините.

Ако индустрията поставя задачи пред науката, а учените насочат своето внимание към научно-приложни разработки, тогава ще укрепва материалната основа на знанието и на духовната култура и ще отпадне въпросът: „Защо държавата не се грижи достатъчно за младите таланти?" - просто защото те ще са ангажирани в доходоносни за тях и за обществото дейности. Доц. д-р инж. мат. Николай Николов (род. 1972 г.) има шанса да работи за индустрията и това развива у него качества на победител. Учен, преподавател, изобретател, администратор, съпруг - той е най-младият доктор (2001), доцент (хабилитиран 2005 г.) и ръководител катедра (от 2006 г.) в над 60-годишната история на Техническият университет – София. За 2006 г. стана лауреат на наградата на фондация „Еврика” в категорията "Млад изобретател", а ФНТС го обяви за "Инженер на годината" за 2007 г. Девизът му е:

*След миг ще стана аз и ще си тръгна.
Ще дойдеш с мен до входната врата.
За сбогом нежно аз ще те прегърна
и после ще потъна във нощта.*

*Студът навън за миг ще ме обгърне,
а болката във мене ще пълзи.
Но никога тази нощ не ще да зърне
потеклите за тебе две сълзи.*

*Аз дълго без посока ще се скитам
из този град, притихнал и замрял.
Къде отивам няма да се питам.
Животът ми без тебе ще е спрял.*

Николай Николов

АРХЕОЛОГЪТ Д-Р ХРИСТО ПОПОВ

Татяна Дикова

своята детска мечта, той се мъчи и да удовлетвори желанието на родителите си да имат в семейството си адвокат. Така достига до V курс и на тази професия, без да се дипломира.

"Основният период, в който работя, е най-вече желязната епоха - второ хилядолетие преди Христа" - разказва младият археолог. Дисертацията му е на те-

ма селищен живот, селищни структури в Тракия и Илирия (Западни Балкани) през втората половина на желязната епоха (VI – I в. пр. Хр.). През последните години обаче проучва и селищни обекти от по-ранни периоди. А с Хумболтовата си стипендия специализира в Германия и археометалургия: добив на метали, обработка и производство на метални изделия.

"Всички знаем добре, че Тракия е била богата на метали, но тази ниша така и си остава "неупотребена" в науката ни през последните десетилетия." - обяснява Христо Попов. Затова и на разкопките от последните три години той търси следи и от този аспект на древността. Такъв е обектът на гръцката граница, близо до с. Вълчо поле, община Любимец. Местността е със звучното име Куш кая, или Птичата скала. Там Христо Попов е научен ръководител на екипа, проучващ селище от късната бронзова – ранножелязна епоха и следите от античен рудодобив и металодобив в района.

Какво или по-точно кой би могъл да обедини в едно чуждозиковата култура, страстта към спорта и хобито да се занимаваш с корабомоделизм. "Пресечната" им точка се оказва ... археологията. Професията, превърната в хоби, постепенно измества баскетбола, а на етажерките и досега продължават да чакат своя ред недовършени корабни модели. Затова пък географията на разкопките е твърде обширна и стига чак до Германия, а в исторически план – до късната бронзова и желязната епохи. Така накратко може да бъде обрисувано ежедневието на н.с. I ст. д-р Христо Попов от Националния археологически институт с музей към БАН. Завършвайки история -

продължение от стр. 20

Бил е научен ръководител и на екипа, проучвал преди две години рудници за добив на злато в района на Крумовград. На този обект археолозите са повикани за спасителни разкопки, свързани със съвременния рудодобив.

Христо Попов е научен ръководител и на проучванията на ямното поле край с. Капитан Андреево, община Свиленград; на западните склонове на Ада тепе, община Крумовград – отново рудни разработки от периода на късната бронзова епоха и ранната желязна епоха; на теренни обхождания в община Любимец. Зам.-научен ръководител е на сондажни

разкопки на селище от желязната епоха край Копривлен, община Хаджидимово, както и на теренни обхождания по трасето на жп линията Пловдив – Свиленград. Бил е член на екипа, проучвал ямно поле от желязната епоха край Малко Търново, както и на екипите, работещи по проучванията на желязодобива през желязната епоха и средновековието в Людерих и Хайгер, Германия. Списъкът с обекти може да бъде продължен и от община Септември – Пистирос, гръцки емпорион V – III в. пр. Хр.; с теренни обхождания в региона; с проучванията на могилния некропол от желязната и римската епохи край Исперихово. Първите му обекти обаче са свързани с

родния край. Роденият преди тридесет и три години в Ловеч Христо Попов като стажант е в екипа за теренни обхождания на Деваташката пещера и в екипа, проучвал римска вила край с. Смочан.

Завършилият Немската гимназия в града на люляците археолог има зад гърба си 4 статии и студии, публикувани зад граница, и 13 - в България. Сред научните редактори е на една книга; на известията на Археологическия институт, на Софийския университет и на Нов български университет. Автор и съавтор е на научни доклади на международния симпозиум "Металургията в Югоизточна Европа от древността до края на XIX век" – Созопол; на научната

конференция в чест на Мария Чичикова; на международния уъркшоп в Хождорф, Германия; на научните конференции в чест на Люба Огненова и на проф. Иван Венедиков; на международния симпозиум "Пистирос и Тасос" и други.

Приблизително с това са ангажирани дните през последните години на Христо Попов. Затова и корабните модели навярно още дълго ще останат недовършени на етажерките в дома на младия археолог. И към баскетболния кош едва ли скоро ще погледне пак. Освен в редките минути на отдых между две експедиции или след изморителните часове пред компютъра.

РОСЕН УГРИНОВ – ЕДНО ОТ НОВИТЕ ЛИЦА НА НАУКАТА

*Любов Костова,
мениджър "Връзки с обществеността",
Британски съвет, България*

Победителят в първия проведен у нас конкурс за комуникатори за наука "Лаборатория за слава" FameLab е 30-годишният докторант от Института по физика на твърдото тяло към БАН Росен Угринов. Идеята на конкурса - инициатива на Фестивала за наука в Челтнъм в Обединеното кралство, е да повиши интереса на младите хора към науката, да насърчи избора им на професионална реализация в различни области на природоматематическите науки, да стимулира млади учени да комуникират работата си на разбираем език, за да вдъхновят и въодушевят общественото въображение с визиите за науката на XXI век. Конкурсът се провежда от Британски съвет в партньорство с МОН и със сътрудничеството на образователни и научни институции, издателства и медийни партньори.

Росен спечели убедително първото място в конкурса с презентацията си "Ионните канали – молекулите - комуникатори на нервната система", както и на награди на Съюза на учените в България и от Форум "Демокрит". Той е силно убеден, че науката не трябва да бъде скрита от обществото и да остава затворена в рамките на лаборатории и строго професионални конференции. Според него учените, независимо от тяхната възраст и професионално развитие, могат да извлекат много и разнообразни ползи от общуването си с широката публика. Той самият смята, че комуникацията на науката пред широка публика му помага не само да докаже ролята на българската наука на сцената на световните

открития, но освен това го зарежда с изключително силна енергия за работа, с желанието и ентузиазма на младите му слушатели или на любопитните зрители. За него науката не е само суха и сложна материя, а е „игра“ на задаване на въпроси към природата и търсене на правилния начин да го направим така, че тя да ти отговори с най-ясен и еднозначен отговор. А вдъхновението и емоцията в тази игра понякога правят така, че учените се превръщат и в творци на изкуството.

Този свой поглед към науката той започва да изгражда по време на гимназиалното си обучение в Националната природоматематическа гимназия. Още тогава, наравно с науката и участието по олимпиади, той търси вдъхновението на художествената фотография и емоцията на общуването с природата. Обича да се катери по планини и да се впуска в дълбините на пещерите. По-късно в Биологическия факултет на Софийски университет той открива, че желанието да предадеш любовта

си към нея върху фотографския филм е присъща на много от колегите му, посветили се на биологията. Продължава да спортува сред природата и освен пещерите и планините в свободното си време се запознава с яхтите и морето и решава да премери сили и с гравитацията – за кратко време се занимава и с парашутизъм.

След завършването на университетското си образование Росен започва докторантура в лабораторията „Биомолекулни слоеве“ на Института по физика на твърдото тяло към Българската академия на науките под ръководството на акад. Александър Петров. Търси своя път по стъпките на автора на теорията за флексоелектричеството при биологични мембрани и в това си търсене стига до Хюстън, Тексас. В Лабораторията по биофизика на вътрешното ухо на Медицинския колеж „Бейлър“ той работи като стажант повече от година и спечелва награда от Биофизичното дружество да представи работата си на годишната конференция в Лонг Биич, Калифор-

ния, през 2005 г. Същата година участва и в международна конференция в Ню Орлиънс, малко преди да бъде злят от тайфуна „Катрина“.

Сега, когато му предстои защитата на докторската му дисертация, той търси да представи науката не само пред комисиите и колегите си, но и пред широката публика и да вдъхнови и млади, и стари с емоцията на желанието за познание и откривателство. Благодарение на спечелената първа награда в българското издание на конкурса „Лаборатория за слава FameLab“ Росен представи България на британския финал - Фестивала за наука в Челтнъм, Обединеното кралство. Там той, освен изявата си с презентация извън конкурсната програма в рамките на фестивала, се срещна с минали и настоящи победители в конкурса и имаше възможност да обмени опит и идеи за комуникацията на науката с обществото, да посети фестивални събития на разнообразни научни теми и да се срещне с известни учени и водещи британски журналисти - популяризатори на науката. В това число със самия Лорд Робърт Уинстън, Куентин Купър, Кати Сайкс, Франк Бърнет и Стив Мезур – водещи лица от телевизии като БиБиСи и Дискавъръ, първите професори по „Комуникация на науката“ в страната.

Оттук нататък Росен смята да върви по трудните стъпки на учен комуникатор на науката, търсейки баланса между представянето на науката пред обществото с правенето на самата наука.

Впечатляваща биография за своите 23 години има четвъртокурсникът от Факултета по компютърни системи и технологии на Техническият университет – София, Петко Иванов. Както той обича да казва: *„Важно е да се състезаваш, да премерваш възможностите си и колкото повече - толкова по-добре, а когато усилията се възнаграждават, човек се увлича още и още.“* Първото му увлечение още от гимназиалния курс – физиката, му донася най-много успехи през изминалата 2006 г. Става Мини Нобелов лауреат по физика - изключително престижното отличие за научни постижения по физика в

ПЕТКО ИВАНОВ: ВЪЗМОЖНОСТ ВЪВ ВСЯКА ТРУДНОСТ

*Лидия Недекова,
Технически университет - София*

областта на информационните технологии - награда на Шведското посолство в България; печели именната стипендия "Акад. Димитър Мишев" за постижения в овладяването на инженерните нау-

ки в областта на електрониката, автоматизацията и електротехниката на фондация "Еврика" и бе номиниран в конкурса за новоучредения от Националното председателство на студентските съ-

вети и МОН приз „Студент на годината“. Клуб „Талант“ при ТУ – София, на който е съзредител, го излъчи за „Талант на м. февруари 2007 г.“, през април т.г. достигна до финалния кръг на конкурса FameLab - първото по рода си национално научно състезание за комуникатори в науката.

Това щастливо изобилие от награди е предшествано от участия на Петко в поредица състезания, олимпиади, конкурси и премерване на възможностите, които развива. В Националните състезания по физика за средношколци всяка година се класи-

продължава на стр. 22

продължение от стр. 21

ра на републиканския кръг. В ТУ намира прекрасна възможност да продължи и задълбочи увлечението си. С отбора по физика, селектиран и подготвян от Департамента по приложна физика, от 2004 г. насам е неизменен победител в националните студентски олимпиади, а също и индивидуален призьор в конкурса за избираеми теми. Той наистина е наситно любопитен, интересите му са от заредени частици в магнитно поле, през нанометрият до стаганографията. За успехите си е избран за член на българската делегация за откриването на Световната година на физиката през 2005 г. в централата на UNESCO в Париж. За него директорът на Департамента по приложна физика в ТУ – София, доц. д-р Серафим Николов, казва, че е не само един от най-добрите по успех, но и е възпитан и отговорен студент - интелигентен, с голям по-

тенциал, енергичен и от малцината, впечатлили своите професори не само от ТУ.

След участието си в европейската програма за студентски обмен Сократ/Еразъм в Otto-von-Guericke Universität Magdeburg, Germany (уч. 2005-06), Петко Иванов има нова страст. Той е едновременно и студент, и преподавател на първокурсници. Хоноруван асистент е по програмиране на английски език във Факултета за английско инженерно обучение, а в Германския факултет води лабораторни упражнения по физика на немски език. Твърди, че преподаването е забавно и че германските студенти са по-заинтересовани и по-активни.

Усмивнат, дружелюбен и добронамерен, естествен и открит той намира време за обществена и организационна дейност. Член е на Студентския съвет, комисията за контрол и качество на обучението и на EESTEC - Electrical Engineering Students European

Association. Обича да пътува, да посещава нови места, да се среща с нови хора, да създава контакти, което прави цялото преживяване още по-забавно, а научната и обществената работа му дават прекрасна възможност да участва в международни студентски сесии и семинари в Сърбия, Черна гора и Македония; бил е във Франция, Германия и Египет. С нетърпение очаква „да посети някое ново местенце“. На Електриадата в Черна гора тази година, за да подсили отборите, се включва и в състезанията по плуване и тенис и естествено по волейбол - спортът, донесъл му също немалко награди. Уверен е, че трябва да бъде полезен докрай и да даде всичко от себе си. С удоволствие би скачал с бънджи или с парашут, би летял с делтапланер, би карал ватеррафтинг - доказателство, че му харесват екстремните преживявания. Исква да се реализира в ИТ сектора, но напоследък е осъзнал колко е

важно специалистът да овладее и управлението на ресурси.

В Германия се запалва по салсата - сливане от неформални стилове на танцуване - много динамични и красиви танци, пленяващи окото и вниманието, обича да купоняса и е лудо влюбен в своето момиче, за което също е виновна физиката.

Благодарен е много на инициативата на ДПФ „Дни на физиката в ТУ“ - прекрасна възможност да се потрудиш здравата, за изява и нови запознанства, и на своите преподаватели, особено на учителя си по физика от Математическата гимназия в Бургас Георги Стойчев и на гл. ас. Емил Маринчев от ДПФ. Ако го питате защо прави всичко това, отговорът е изненадващ: „Бонусът е единствено в удоволствието от победата и отличното представяне.“ Така е - някои намират трудност във всяка възможност, а Петко Иванов намира възможност във всяка трудност.

Питали ли сте се някога кои сте всъщност и защо сте такива? Вероятно да, и то неведнъж... Аз тръгнах по пътя на науката, за да опозная себе си и да намеря отговори на поне някои от многото въпроси на живота. Но няма науката е единственото разковниче? На една небезизвестна сграда в София пише „Съединението прави силата“ – нещо, което и досега на нас, българите, ни в трудно да възприемем и интегрираме в начина си на мислене. Точно затова аз реших да изиграя ролята на търсещия човек и да се опитам да намеря пътя, обединявайки в себе си страстта към науката, желанието да се обогатявам чрез хобитата и извънкласните ми дейности и стремежа да запазя човека в мен.

Науката за мен е изключително интересна, дори пленителна, защото предлага хиляди загадки, защото дава надежда, защото виждам своето бъдеще, обвързано с нея! От малък съм си мечтал да стана учен, а сега тепърва прохождам и навлизам в необятните дебри на биологията. Тази година спечелих конкурса за млади таланти на МОН, като си поделих мястото с още трима участници. Проектът, с който спечелих, бе за генетично модифицираните организми и околната среда – един много наболял и същевременно също толкова интригуващ въпрос в световен мащаб. Това, което го отличава от сухата

ЯВОР ДЕНЧЕВ* ЗА ЯВОР ДЕНЧЕВ: ПО ПЪТЯ НА НАУКАТА

Лидия Недекова,
Технически университет - София

материя, е използването на авторска музика за soundtrack и някои научни закачки, както и самите проведени експерименти в АгроБиоИнститут за тестване на референтна проба за наличие на трансформационно събитие в нея. Ако трябва да го обясня по по-нормален начин – представете си една сапунка: вечният въпрос е – има ли го или го няма и чие е бебето. Е, при генните модификации учените също се питат има ли трансформация или не, и какъв, и къде е генът. Но извън опростенческия вариант, експерименталната част в проекта беше доста сложна и също така интересна... нещо, което не можеш да видиш всеки ден на улицата. Но освен това, науката ме отведе и в Брюксел на Младжекото научно експо 2007. То стана реалност и благодарение на фондация „Еврика“, за което им благодаря от цялото си сърце, защото преживяването беше незабра-

вимо! На такива събития човек не само показва какво е съградил, постигнал, но има и невероятния шанс да се запознае с много различни хора и да опознае културите им, да се обогати духовно.

Ако трябва обаче да споделя нещо повече за себе си, то несъмнено би било за Клуба по евроинтеграция в училище – „EuroFELS“. Президент съм на тази невероятна палитра от всеотрасно развити и инициативни хора и наша цел е да променяме света - дори и мъничко с това, което правим всеки ден. Този клуб е за мен една незабравима година от живота ми, която ми даде възможността да се доизградя като личност, да развия уменията си на лидер и да се науча да работя в група. Организирах съм няколко проекта, един от които по програма „Младек“ на Европейската общност. С клуба спечелихме и Националния конкурс за мултимедийни проекти

„130 години Априлско въстание“. Бях и на Международен семинар в Магдебург, реализиран по кампанията на Съвета на Европа „Всички различни – всички равни“. А в клуба сме посрещали и групи от ученици от Дания, Гърция и Швеция и сме представяли себе си и България по креативен и достоен начин. Получихме и най-голямото признание от шведите още преди България да стане член на ЕС – „Ако всички са като вас – то несъмнено България много скоро ще се присъедини към ЕС. Вие сте изумителни хора!“

Другата моя любов е музиката. Свирам на синтезатор и композирам моя музика като част от нея може да чуете на: <http://www.soundclick.com/bands/pagemusic.cfm?bandID=475708>. Музиката е начин да изразявам себе си. Ако любовта е химия, то аз съм мелодия.

А когато ми остане време, понякога рисувам пейзажи, понякога пиша разкази или просто си прекарвам страхотно с приятели. Казват, че имам и сносно чувство за хумор, но нека да не разкривам всичко за себе си... Ако имате случайно въпроси относно някой аспект от личността ми, пробвайте да ми пишете на moia_milost@abv.bg, а ако държите на официалностите – eufofels@abv.bg. И нека науката бъде с вас, уважаеми читатели!

* Ученик в 12 кл. на Първа английска езикова гимназия, София.

Центрове за мобилност на учените в България

Център за мобилност на учените: Софийски университет, бул. Цариградско шосе №125, блок 2 ет. 3, 1113 София, тел.: +359 2 971 35 09, факс: +359 2 971 35 43, mobility@fmi.uni-sofia.bg

Център за интелектуална собственост: УНСС, Студентски град „Хр. Ботев“, 1700 София, тел. 02 962-56-37, centerip@unwe.acad.bg

Отдел Международно сътрудничество и мобилност: Русенски университет, ул. Студентска №8, 7017 гр. Русе, тел/факс: 082 845362, ird@ru.acad.bg

Тракийски университет – ДИПКУ: ул. Армейска №9, 6000 гр. Стара Загора, тел./факс 042 64 70 45, mobility_rc_sz@yahoo.com

Технически университет – Варна: ул. Студентска №1, 9010 гр. Варна, тел./факс: 052 302 442, ia@ms3.tu-varna.acad.bg

Душата - в непрестъпен дом -
на нежен само зов откликва.
В човешката душа със взлом
- с насилие не се прониква.

Безпомощна и уязвима
е често мъдростта;
дебелокожа, неранима
е само глупостта.

Акад. Ангел Балеvски

Настроения. Лирика. Сатира.

Акад. изд. „Проф. М. Дринов“, София, 1997

Лунна пътека

От луната изписана лунна пътека
със сребърен блясък в морето блести.
Реших аз да тръгна по нея полека
към мои несбъднати тука мечти.
И ето – спокойно вървя аз по нея
и крача по сребърни морски вълни.
Дали да пристигна аз ще успея,
дали ще ми стигнат земните дни!
Навярно тя води в страна непозната,
а може би даже във друга Вселена,
където е друга на живота играта
и друга душа е в Човека вселена!
Но май че край няма тази пътека!
Напразно ли крача по нея?
Но аз пак ще крача, ще крача и нека
със лунна пътека пред мен да живея!
На края желая на всеки
поне веднъж да узнае
как се крачи по лунни пътеки
и как се мечтае!

2005 г.

Акад. Румен Цанев

Желание

Как искам аз бели преспи с любов да стопя.
И водите буйни в синьо Рилско езеро да укротя.
Рядко цвете за обич от Славянка да ти подаря.
Искам с теб най-красивата природа да посетя.
Лято топло с теб да споделя.

Искам още аз

звездите неизброими на лунна нощ да изброя,
количеството звездно в обич да превърна.
И тази обич - заедно с мен, да ти подаря!

Проф. дссн Кирил Богданов,

Лесотехнически университет

(Нитрам лирик). Огън неугаснал. София, 1995

Животът

Животът е едно очакване. За нещо хубаво,
което все забравя да ни навести,
за нещо по-различно от битуване,
за нещо невидяно, но бленувано,
което все ни бяга,

докато склопиме очи.

Животът е едно пътуване. Към нещо близко,
което се изплъзва при опит за докосване,
измамно като времето прахосано.

Напразно тичаме по пращните си пътища
или по закъснели гари чакаме

един експрес отминал.

Животът е едно бленуване. За нещо нереално,
което всъщност е желаната реалност.

Във нея скитаме се недолюбили,
и недопили последната си чаша,
но в нея няма словоблудстване

и всичко в нея си е наше.

Русе, април 1997 г.

Проф. дтн Борис Томов,

РУ „А. Кънчев“. (...И оставам жив. Стихове и
размисли. Русе, 2007)

(Академически закачки. Рисувани и римувани шаржове. Изд. „Фабер“, В. Търново, 2000)

Съдбата положи ме на изпитания
и аз изтеглих досаден жребий -
години да кисна по заседания,
кое от кое по-непотребни.

Седях и слушах, слушах и въздишах
и даже често наум си псувах,
опитвах нещо да позапиша,
пък най-накрая взех да рисувам.

Затуй не винете други погрешно
и нека не бъде друг руган:
това тук нарисова ръката грешна
на Харалампиев Иван.

Проф. дфн Иван Харалампиев,

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“,

председател на СУБ - Велико Търново

„Фабер“, В. Търново, 2000)

Странджа

Мирис на акация,
дъбови листа,
цвят на зеленика
и горска тишина...

Странджа затаила
дъх и красота
чака поглед в нея
и във древността.

Следи по скалите
интригуват всеки,
дръзнал да попадне
назад през вековете.

Гробници на траки –
царе, жреци, герои
оставят ни загадки
неясни и безбройни.

22.05.2006 г.

Ст.н.с I ст. дбн Климентина

Демиревска,

Институт по физиология на
растенията „Акад. М. Попов“ –
БАН

Поет

*На младите поети
една кваздефиниция*

Поет е от СЪДБАТА -
подаден на Живота,
за да изпълни своя
Божествен алгоритъм,
с красив и точен ритъм.

Поетът не е птичка пойна
и нито пък е крава дойна!
Поетът е Субект Чаровен!
Достоен, Силен и Съдбовен!
Поетът е Човек Свободен!!

Поетът, казват, че се ражда -
не се „кове“, не се „изгражда“.
На мисли умни генератор,
на чувства силни синтезатор -
това е истински Поет!
А другото е ...стихоплет!

20.02.2002 г.

Проф. дтн Колю Минков,

Институт по механика и
биомеханика към БАН
(Дърво на обичта. София, 2005)

Като песен оттук ще преминем

Като птици ще паднем в простора.
Само верен остава завинаги
този спомен единствен за хората.
Ще забравят лицата ни скоро
и делата след пет-шест години.
И кога сме родени ще спорят
двайсетина години щом минат.
След столетие - прах на забрава
над творбите - от млади отречени.
Ще изчезнем в мъгла пепелява
с тази земна обреченост.
Два-три подвига само ще бляскат,
за поука на младите хора.
Имената им - по грешка си някаква -
не ще бъдат на тях, които ги сториха.
И безсмъртна в битието безкрайно
ще се носи с неотслабваща почит,
като спомен единствен и приказка,
една свята, изстрадана обич.

1967 г.

Проф. д-р Иван Г. Пенев, дмн

(Нямам завещание. ЕТ „Изд. къща
Теодора Колева - Ния“, София, 2005)

Погледи

Заглеждат ли ме младите момчета,
веднага си помислям, че съм млада:
на хубаво момиче им приличам,
заблуда туй е, но за мен - награда.

Заглеждат ли ме стари кавалери,
решавам аз, че дама съм чудесна
и най-приятните ми маниери
за тях са като манната небесна.

Заглеждат ли ме моите връстнички,
това комплимент е без съмнение,
защото те от всички най-критични
остават си към своето поколение.

Загледа ли ме нежно и с внимание
мъжът, сърцето на когото съм си дала,
за мен туй важно е признание,
че не напразно съм се постарала
да бъда външно в съответствие
със възрастта на своите желания
и нищо, че годините изпращат ми известие -
на тях, аз не обръщам никакво внимание!

03.02.1998 г.

Доц. д-р Елена Кашчиева,

ръководител на катедра „Физика“ към ХТМУ

АКАДЕМИЧЕН ТЪЛКОВЕН РЕЧНИК

АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
На мисълта цвета е сбрала,
по думите на персонала.

АСПИРАНТ
Чука, блъска сума време
трийсет кинта дорде вземе.

ДОКТОР НА НАУКИТЕ
Учена личност, както се смята,
мечта заветна на кандидата.

ЕКСПЕРИМЕНТАТОР
Прави, струва, върти, сучи
верен резултат получи.

ЗАЩИТА НА ДИСЕРТАЦИЯ
Всеки кани си клиенти,
да му правят комплименти.

ЛАБОРАТОРИЯ
Сутрин във нея жените отиват
от работа къщна да си почиват.

МЕДИЦИ
Хора с традиции, не бюрократи
всички са "доктор" и без
докторати.

МЛАД СПЕЦИАЛИСТ
Девета дупка на дудука,
ама и той твори наука.

МОНОГРАФИЯ
Изблик на обширни знания,
често, плод на графомания.

НАУЧЕН СЪТРУДНИК
Денем за чиста наука хортува,
нощем, че става "старши"
сънува.

НАУЧНА СЪТРУДНИЧКА
Жена точно не е, не е и учен,
хибрид особен във БАН
получен.

НАУЧНА ПУБЛИКАЦИЯ
Оригинален труд, творба
бележита,
автора някой ако попита.

РЕЦЕНЗЕНТ
Прави те с цветисти фрази
на салата, щом те мрази.

СЕМИНАР
Оставиш ли ги да те надвикат,
във миша дупка ще те натикат.

СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ
За месец, два, три в странство
се чупи
вещи полезни да си накупи.

СТАРШИ НАУЧЕН СЪТРУДНИК
Докато да станеш "старши",
почват да ти викат: "стар си"!

ТЕОРЕТИК
Пише, брише, пише, брише,
па отдолу се подпише.

**ТЕОРИЯ НА КРИСТАЛНИЯ
РАСТЕЖ**
Умна дума, стара слава,
на сума народ хляба дава.

ФИЗИК
И най-смотания момък
е на Айнщайн потомък.

ХАБИЛИТАЦИЯ
За голо теме компенсация,
това е то хабилитация.

ХИМИЯ
Химия, химия,
хич не хвали ми я.

ЦЛЕХИТ
Електромобил мощен те правят
у нас.
Японските фирми пикаят газ

ЦЛАФОП
Дълги бараки на един кат,
на Кодак и Агфа ще правят мат.

Ст.н.с. I ст. дхн Александър Милчев,
Институт по физикохимия „Акад. Р. Каишев” - БАН
Декември 1971 г., София
(От книгата "Академик Ростислав Каишев - Живот посветен на науката", Акад. издателство "Проф. М. Дринов", 2003; съставители - проф. Александър Милчев и проф. Стоян Стоянов)

ВИСОКОРАЗВИТА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА МЪРФОЛОГИЯ

Първи закон на лабораторната дейност: Горещите колби изглеждат по същия начин като студентите. Когато не знаете какво да правите, вършете го внимателно.

Осмо правило на Финейгъл: Колективната работа е благодат. Тя ви позволява да обвините някой друг.

Кредето на Финейгъл: Истината е в науката. Не се заблуждавайте от фактите.

Закон на Мюнг: Нищо не импулсира така добре откритията, както липсата на контрол.

Закон на Лерман за техниката: Никога не разполагате с достатъчно пари и време.

Първи закон на Джоунз: Който е направил значително откритие в дадена област и стои в нея достатъчно дълго време, започва да спира прогреса право пропорционално на първоначалния си принос.

Правило на Перман към аксиомата на Робъртс: Грешките на един са данни за друг.

Пети закон на надеждността: Да се греши е човешко, но за цялостното обръкване на нещата е необходим компютър.

Трети закон на Гретор: Компютърната програма прави каквото сте и казали, а не каквото искате от нея.

Първа компютърна аксиома на Лео Брайзър: Когато вкарате програма в паметта, запомнете, къде сте я въвели.

(www.pc-zone.hit.bg)

– Аудиенцията е удоволствието да те изслушат, без да те чуят.
– Вирусът вири нос напук на медицината.
– Медицината е изкуството да се забавлява болният, докато сам оздравее или умре.
– След битово обслужване се чувстваш бит-пребит.
– Докторантът е младеж, който трябва да защити дисертация въпреки научното ръководство.
– Чудесата на природата бледнеят пред чудесите на човека.
– Превръщане в противоположното - когато идеите на светлите умове станат практика на тъмни субекти.

Акад. Азаря Поликаргов (1921 - 2000),
български физик, философ и науковед

Ако учението е светлина, то неучението може да се определи като приятен полумрак...

На перона стои професор с чадър и куфар в ръце. Влаковете идват и си заминават, а той продължава да стои. По едно време при него идва железничар и го пита:

- Кой влак чакате?
- Не знам - казва професорът. - И не мога да си спомня, трябва ли да пътувам някъде, пристигнал ли съм отнякъде...

Стар професор влиза в бръснарница.

- Бих искал да ме подстрижете.
- Ще позволите ли да сваля шапката ви, професоре?
- Шапката? О, извинете, не знаех, че в бръснарницата има дами...

Съобщение из научната преса:
"При разкопки в планините втората археологическа експедиция на Академията на науките откри останките от първата археологическа експедиция."

Археолози намират неотворена гробница в Египет. На входа пише: "Тук почива най-известният играч на „тука има, тука нема" в империята". Отварят гробницата, а вътре три саркофага и надпис: "Ха, познайте, в кой саркофаг е".

Археологът е най-добрият съпруг за една жена: колкото повече остарява тя, толкова повече интерес възбужда у него.

Двама учени, които през цялото време се съревновават, се срещат на улицата. Единият злбноичко пита: „Видях новата ти

книга. Не можах да разбера, кой ти я е написал."

Вторият веднага реагира: „Аз пък не мога да разбера, кой ти я е прочел?"

Научна новина: учените са открили ген, който отговаря за желанието на учените да търсят гени.

Сеизмолозите са в паника! Започва брачният период на къртиците...

Президент на колеж разглежда сърдито заявките на факултета по експериментална физика.

- Тези физици, тези физици, все искат скъпо оборудване!
Друго нещо са математиците: искат само хартия, моливи и гумички. А философите са още по-добре, те и гумички не щат.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: чл.-кор. Стефан Воденичаров (гл. редактор); ст.н.с. д-р Боян Димитров; ст.н.с. д-р Искра Арсенова; Пенка Лазарова (отг. секретар).

КОРЕКТОР: Виолета Андреева; **КОМПЮТЪРНО ОФОРМЛЕНИЕ:** Светослав Димов

ПЕЧАТНИЦА НА СЪЮЗА НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Съюз на учените в България, 1505 София, бул. "Мадрид" №39, тел. (02) 943 30 22; факс: 944 15 90; e-mail: lazarova@usb-bg.org; http://www.usb-bg.org